

ΘΑΛΕΙΑ ΨΑΡΡΑ

Τα δαβωμένα
σ' αγαπώ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Τα λαβωμένα σ' αγαπώ**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Θάλεια Ψαρχά
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ηλίας Μασούρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχοτά

© Θάλεια Ψαρχά, 2016

© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Joan Kocak, Jen Kiaba/Trevillion Images

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2016

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2016, 3.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-1640-3
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-1670-0

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΘΑΛΕΙΑ ΨΑΡΡΑ

*Τα δαβωμένα
σ' αγαπώ*

*Στον άντρα μου, που με την αγάπη του
δίνει στην ψυχή μου φτερά να ταξιδεύει...*

Κάτι σαν πρόλογος...

Όταν ξεκίνησα να γράφω το βιβλίο, ήμουν πλημμυρισμένη από εικόνες που κατέκλυζαν ορμητικές το μυαλό μου, συμπληρώνοντας το παζλ της ιστορίας. Τότε, σκεφτόμουν πόσο δύσκολο μου φαινόταν να τις βάλω σε τάξη, ώστε να καταφέρω με τη βοήθεια των λέξεων να δώσω μορφή σε όσα όμορφα γεννιόνταν μέσα μου, μετατρέποντάς τα σε αφήγηση και συναισθήματα. Έκανα λάθος! Το αν κατάφερα, βέβαια, να σας κάνω κοινωνούς όσων έζησα εγώ με τους ήρωές μου θα το κρίνετε εσείς μετά τη λέξη «Τέλος» του βιβλίου, όμως δεν ήταν αυτό τελικά το δυσκολότερο. Τα πραγματικά δύσκολα αρχίζουν τώρα! Τώρα που το όνειρο τείνει να παίρνει μορφή και που η ψυχή μου είναι γεμάτη με τόση αγάπη και ευγνωμοσύνη για εκείνους τους ανθρώπους που ήταν πλάι μου σε όλη αυτή την πρωτόγνωρη για μένα διαδρομή και όχι μόνο. Τώρα πια οι λέξεις, αφού πρώτα μου «έκαναν την τιμή» να με βοηθήσουν να ολοκληρώσω το όνειρό μου γράφοντας το βιβλίο, γελούν μαζί μου ειρωνικά και απομακρύνονται· αρνούνται πλέον να συνεργαστούν.

Η λέξη «ευχαριστώ» έμεινε να επιμένει· τεντώνεται μπροστά μου με θάρρος και αυταρέσκεια, απαιτώντας να τη χρησιμοποιήσω. Θέλω να της πω πόσο μικρή, πόσο λίγη είναι. Πώς να σταθεί έτσι απλά πλάι στον άνθρωπό μου, στον άντρα μου; Δίπλα της,

ένα «σ' αγαπώ» προσπαθεί να με πείσει πως μαζί οι δυο τους ίσως κάτι καταφέρουν, αν τους δώσω την ευκαιρία. Δεν υπάρχει άλλη επιλογή. Όσο «μικρές» και αν φαντάζουν στα μάτια μου, είναι οι μόνες που έχω, τη στιγμή που όλες οι άλλες με έχουν εγκαταλείψει. Ας προσπαθήσω με αυτές λοιπόν! Το μεγαλύτερο ευχαριστώ απ' όλα το χρωστάω στον άντρα μου, παρόλο που θα είναι πάντα τόσο μα τόσο λίγο μπροστά σε όσα έχει κάνει! Αν δεν ήταν εκείνος, δε θα είχα καταφέρει ποτέ να ολοκληρώσω αυτό το βιβλίο, όσο και αν οι ήρωές του φώναζαν μέσα μου κάνοντας την ψυχή μου να βράζει! Γιώργο μου, σ' ευχαριστώ για την κατανόηση, την ανιδιοτελή σου αγάπη, αλλά και για όσες φορές έγινες και μάνα και πατέρας για την κόρη μας, χωρίς να δυσανασχετήσεις στιγμή που μοίραζα τον χρόνο και τον εαυτό μου ανάμεσα σ' εσάς και στους ήρωες του βιβλίου.

Δε θέλω να σας κουράσω, όμως είναι αδύνατον να μην ευχαριστήσω ακόμη ένα πρόσωπο, που επίσης μπροστά του κάθε κουβέντα χάνει την υπόστασή της. Αυτή τη φορά, πρόκειται για μια γυναίκα που τη γνωρίζετε πολύ καλά και της δίνετε απλόχερα –και δικαίως– εδώ και χρόνια την αγάπη σας. Ο τρόπος που γνωριστήκαμε δε διαφέρει πολύ από τον τρόπο με τον οποίο τη γνωρίζατε οι περισσότεροι. Κάπου στην αρχή του 2008, διάβασα το Σπίτι δίπλα στο ποτάμι και, ενθουσιασμένη με τη γραφή της Λένας Μαντά, ανέτρεξα στον ιστότοπο των Εκδόσεων ΨΥΧΟΓΙΟΣ να δω τι άλλο είχε γράψει. Εκεί άφησα μια κριτική για το βιβλίο, την οποία της προώθησαν, κι εκείνη μου έστειλε ένα email για να μ' ευχαριστήσει. Από εκεί και μετά, θέλετε να αποδώσουμε τη συνέχεια σε αυτό το μαγικό που λέμε χημεία μεταξύ δύο ανθρώπων; Θέλετε στη μοίρα; Το μόνο βέβαιο είναι πως καμιά από τις δυο μας δε θα μπορέσει με ακρίβεια να σας απαντήσει πώς φτάσαμε μέχρι εδώ, επισφραγίζοντας τη φιλία μας με τη βάπτιση της κόρης μου. Σπάνια, ξεχωριστή και οπαδός της σκληρής αγάπης η ίδια, αυτής της αγάπης που δε χαϊδεύει αυτιά και συνειδήσεις αλλά είναι εκεί επί της ουσίας, στάθηκε στο πλάι μου από την αρχή της γνωριμίας μας. Άλλοτε πολύτιμη δασκάλα στα μαθήματα ζωής, άλλοτε φύλακας άγγελος και πάντοτε φάρος φωτεινός

στον δρόμο μου, με βοήθησε αμέτρητες φορές ν' αποφύγω απότομα και αιχμηρά βράχια, σχεδόν με τον ίδιο τρόπο που θα το έκανε αν ήταν μητέρα μου. Όπως καταλαβαίνετε, κι εδώ η λέξη «ευχαριστώ» ηχεί σχεδόν ασήμαντη. Παρ' όλ' αυτά, είναι καλό να τη λέμε πότε πότε στους ανθρώπους της ζωής μας, για να μπορέσουμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη και την αγάπη μας. Λένα μου, σ' ευχαριστώ για όλα! Για όλα όσα ξέρεις, αλλά και για όλα μπορεί να μην έχεις συνειδητοποιήσει πως μου έχεις δώσει όλα αυτά τα χρόνια μέσα από τις μαραθώνιες συζητήσεις μας.

Από τις κουβέντες μας με τη Λένα δε θα μπορούσαν βέβαια να λείψουν και οι συζητήσεις για τα βιβλία. Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου με μάγευαν τα βιβλία. Οι εικόνες που σχηματίζονταν στο μυαλό όταν τα μάτια έτρεχαν ανάμεσα στις αράδες τους, ο πλούτος των συναισθημάτων που χαρίζουν με τόση γενναιοδωρία, ακόμη και η μυρωδιά τους· όλα στα μάτια μου ήταν μαγεία. Μεγαλώνοντας, υπήρχαν διάφορες ιστορίες που βασάνιζαν τη σκέψη μου, όμως για κάποιον λόγο δεν ήμουν έτοιμη να τις μοιραστώ. Χρόνο με τον χρόνο, και με την ευκαιρία που μου δόθηκε όταν γνώρισα τη Λένα, να ζήσω λίγο το παρασκήνιο της δημιουργίας ενός βιβλίου, διαπίστωσα πόσο πιο μαγική είναι η θέση του οδηγού σε ένα τέτοιο ταξίδι, κι έτσι ήρθε η στιγμή που τόλμησα τελικά να πιάσω το τιμόνι.

Οι ήρωές μου επέλεξαν την Κρήτη του παρελθόντος για να σας συστηθούν και να ξεδιπλώσουν την ιστορία τους, και αποφάσισα να μην τους χαλάσω το χατίρι, αφού η Κρήτη είναι ένα νησί που αγαπώ βαθιά, παρόλο που δε θα σας κρύψω πως δεν έχω καταφέρει να επισκεφθώ ποτέ ως τώρα. Ίσως σε κάποιους φανεί περίεργο κάτι τέτοιο, όμως εδώ η εξήγηση μάλλον έρχεται με μια φράση που λέμε, πως οι άνθρωποι είναι αυτοί που μας κάνουν να αγαπάμε έναν τόπο. Σε αυτό το σημείο, οφείλω ένα τελευταίο αλλά όχι μικρότερης σημασίας ευχαριστώ στον άνθρωπο που εμφύσησε μέσα μου την αγάπη γι' αυτό το νησί και τους ανθρώπους του. Ο Γιώργος Σταθουράκης και η οικογένειά του είναι για τη δική μου οικογένεια από εκείνους τους φίλους που ορισμένες φορές αποδεικνύονται καλύτεροι από συγγενείς. Έχο-

ντας χαραγμένη στο πρόσωπό του την αγάπη, το πάθος του για τον τόπο που μεγάλωσε και την περηφάνια του για την καταγωγή του, τον θυμάμαι πάντα να ομορφαίνει με τη λύρα και τη χαρακτηριστική του φωνή τις οικογενειακές γιορτές. Χάρη σ' εκείνον γνώρισα και λάτρεψα από παιδί τον Ερωτόκριτο, ο οποίος αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την ιστορία που θα διαβάσετε, και χάρη σ' εκείνον είχα μέσα μου όλη αυτή την αγάπη που μου έδωσε και την ώθηση να διαβάσω και να μάθω περισσότερα για την Κρήτη, ώστε να ταξιδέψω πρώτη εγώ νοερά εκεί προσπαθώντας να σας παρασύρω.

Για εμένα το ταξίδι αυτό έλαβε τέλος εδώ και σιγά σιγά ετοιμάζω βαλίτσες για το επόμενο. Για εσάς θα ξεκινήσει τώρα και εύχομαι ολόψυχα να το απολαύσετε όσο κι εγώ. Σας ευχαριστώ από καρδιάς! Καλή ανάγνωση!

Θάλεια Ψαρρά

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

1

Ο Αριστείδης κοίταξε το δεξί του χέρι που κρατούσε το μαχαίρι, σφηνωμένο ακόμη στο σώμα του Ιάκωβου. Το αίμα του μεγαλόσωμου άντρα θύμιζε δάκρυα ορμητικά, γεμάτα κατηγορία για το κακό που μόλις είχε συμβεί. Με μια απότομη κίνηση τράβηξε το μαχαίρι και το πέταξε μακριά, με την ίδια δύναμη που θα ήθελε να τινάξει από πάνω του το βάρος της άδικης πράξης του. Τα πόδια του Ιάκωβου δεν μπορούσαν να τον στηρίξουν άλλο και σωριάστηκε στο δάπεδο. Στο καφενείο, για λίγες μόνο στιγμές επικράτησε σιωπή· μια σιωπή-μέγγενη να σφίγγει τα στήθη όσων βρίσκονταν μπροστά, κόβοντάς τους την ανάσα. Ο Αριστείδης έμεινε αποσβολωμένος να κοιτά τον άντρα, που ποτέ του δεν είχε σκοπό να χτυπήσει, αναίσθητο, και προσπάθησε να φέρει στο μυαλό του τα τελευταία δευτερόλεπτα. Να καταλάβει πώς είχαν φτάσει τα πράγματα να ξεφύγουν τόσο από τον έλεγχο. Μια κακιά στιγμή ήταν όλα, μια στιγμή που έφερε το κακό, το οποίο δεν είχε ξεκινήσει καν εκείνος.

Ο Δημητρός ήταν αυτός που είχε σηκωθεί πρώτος βγάζοντας μαχαίρι. Απειλούσε να σκοτώσει τον Αριστείδη, γιατί πίστευε πως δεν του πλήρωσε όσα έπρεπε για τα ζώα που αγόρασε από εκείνον. Ο Αριστείδης, μόλις άκουσε τον Δημητρό να τον φωνάζει κλέφτη μπροστά σε όλους και να τον πλησιάζει με το βλέμ-

μα του αποφασισμένο για τον φόνο, έδωσε μια αναποδογυρίζοντας το τραπέζι με τις τσικουδιές και τους μεξέδες και σηκώθηκε να αμυνθεί, τραβώντας κι εκείνος το δικό του μαχαίρι. Ο Ιάκωβος, θέλοντας να προλάβει τους άντρες πριν κάποιος απ' τους δυο τους σκοτωθεί, όρμησε στη μέση να τους χωρίσει. Άρπαξε τον Δημητρώ από τους ώμους, και όπως εκείνος σήκωσε τα χέρια του να ελευθερωθεί, τον έσπρωξε με φόρα πάνω στο μαχαίρι του Αριστεΐδη.

«Φονιά!» τον επανέφερε η φωνή του Δημητρώ, που του έριχνε την ευθύνη μέσα από τα σφιγμένα δόντια του.

«Ανάθεμά σε, Δημητρώ!» του φώναξε, αρπάζοντάς τον από το γιλέκο, με το χέρι του να στάζει ακόμη το αίμα του Ιάκωβου. «Καλλιά να το βουλώσεις, γιατί μια κουβέντα παραπάνω να πεις, δεν κατέω ίντα θα σου κάμω!»

Ο Διαμαντής, που είχε το καφενείο, και ο παπα-Μελέτης, που είχε έρθει να πει την τσικουδιά του μετά τη Λειτουργία, είχαν ήδη πέσει πάνω από τον Ιάκωβο. Ψυχορραγούσε και προσπαθούσαν να κουμαντάρουν το αίμα, που έτρεχε πηχτό στην πληγή κάτω απ' το ζωνάρι στο πίσω μέρος της πλάτης του, ενώ εκείνος παρέμενε ακίνητος και μισολιπόθυμος από την ξαφνική μαχαϊριά που τον βρήκε.

«Σταματάτε, μωρέ διαόλοι!» φώναξε ο παπάς και τινάχτηκε να τους χωρίσει πάλι, πριν γίνει πιο μεγάλο το κακό. «Το κοπέλι ζει! Μα αν συνεχίσετε να μαλώνετε σα τσι κοκόρους, θα βγει η ψυχή του και τότε και οι δυο για φονιάδες θα λογαριάζεστε! Αριστεΐδη, τρέχα να ζέψεις τ' άλογο στο κάρο! Να τον εκατεβάσεις στη χώρα, μπας και προκάμει να σωθεί», του πρόσταξε τη στιγμή που κατάφερε να τους χωρίσει και τον έσπρωξε έξω από το καφενείο.

Τα πόδια του Αριστεΐδη πετούσαν σπίθες κάτω από τις μπότες του, όσο κατηφόριζε με μεγάλα, βιαστικά βήματα το χωμάτινο δρομάκι που οδηγούσε στον στάβλο με τα ζώα του. Με νευρικές, γρήγορες κινήσεις, αφού έδωσε το άλογο στο κάρο, πήδη-

ξε πάνω στην άμαξα και το μαστίγωσε με λύσσα, να προλάβει να γυρίσει στο καφενείο πριν να είναι αργά. Η βαριά αναπνοή του μαρτυρούσε πως ο θυμός και η ένταση δεν του είχαν ακόμη περάσει και τώρα είχε προστεθεί και η αγωνία, μη χαθεί άδικα το παλικάρι και κολλήσει κι εκείνος τη ρετσινιά του φονιά.

Όταν έφτασε πίσω και αντίκρισε ξανά το ματωμένο σκηνικό, το πρόσωπό του ήταν πελιδνό και τα μάτια του μόλις που φαινόταν στις κόγχες τους, όμοιες με βαθιές μισάνοιχτες σχισμές. Με τη βοήθεια του Διαμαντή και του παπα-Μελέτη έβραλαν τον Ιάκωβο να ξαπλώσει πίσω στο κάρο. Ο Αριστείδης πήδηξε ξανά πάνω και, μαστιγώνοντας ακόμη πιο δυνατά αυτή τη φορά το άλογό του, έριξε μια τελευταία απειλητική ματιά στον Δημητρό, που με εντολή του παπά, μόλις είχε ακούσει το κάρο να πλησιάζει, είχε βιδωθεί στη θέση του. Το άλογο, μ' ένα περήφανο σήκωμα του κεφαλιού, άνοιξε τα ρουθούνια του· σαν να μύρισε τον κίνδυνο στο αίμα του Ιάκωβου, χτύπησε δυνατά τα δυο μπροσινά του πόδια στο έδαφος και χάθηκε, αφήνοντας πίσω του ένα σύννεφο σκόνης να θολώνει ακόμη περισσότερο τις φιγούρες, που έμειναν να κοιτούν αλλοιωμένες από την αγωνία.

Στο καφενείο είχε ήδη μαζευτεί κόσμος. Το συνήθιζαν οι άντρες του χωριού, τις Κυριακές, μετά το τέλος της Λειτουργίας, να μαζεύονται στου Διαμαντή. Άλλος έπινε τον καφέ του, άλλος μια ρακή, ό,τι τραβούσε του καθενός το κέφι για να χαλαρώσει, να ξεκινήσει λίγο διαφορετικά αυτή τη μέρα από τις υπόλοιπες, πριν επιστρέψουν όλοι και πάλι στα ζώα και τα χωράφια τους. Αυτή την Κυριακή, όμως, δεν πρόλαβε να κυλήσει καλά καλά η ρακή στα ποτήρια· ήρθε το αίμα να την προφτάσει, από μια ξεροκεφαλιά. Τη σιωπή διαδέχτηκε τώρα ένα βουητό. Τα αίματα είχαν ανάψει και πάλι. Μιλούσαν όλοι μαζί και δυνατά, άλλος ρίχνοντας το φταίξιμο στον Αριστείδα, άλλος στον Δημητρό, και όσοι έφταναν εκείνη τη στιγμή, έχοντας ακούσει πως έγινε επεισόδιο, ζητούσαν να μάθουν τι συνέβη. Ο παπα-Μελέτης, μόλις χάθηκε το κάρο από τα μάτια του, αναστέναξε με αγωνία. Σήκω-

σε το βλέμμα του στον ουρανό, ζητώντας δύναμη από τον Θεό, και μπήκε ξανά με φόρα στο καφενείο. Είδε τον Διαμαντή που ήταν ήδη μέσα να τον κοιτά ψάχνοντας για βοήθεια, αφού προσπαθούσε, χωρίς αποτέλεσμα, να βάλει ένα τέλος στη φασαρία.

«Σταματήστε, διαολισμένοι!» φώναξε οργισμένα με όλη του τη δύναμη ο παπάς, χτυπώντας με το ένα χέρι τη μαγκούρα του στο πάτωμα και σηκώνοντας το άλλο ψηλά. «Εδώ δεν κατέχουμε ακόμη 'ντα θα γίνει με το παλικάρι κι εσείς αρχινήσατε τσι καβγάδες μεταξύ σας; Διαλάτε το, και τρεχάτε στσι δουλειές σας. Τέλειψε το καθισιό για σήμερα».

Οι φωνές σταμάτησαν αμέσως. Απρόθυμα υπάκουσαν όλοι στο πρόσταγμα του και κίνησαν να φεύγουν, σιγομουρμουρίζοντας ο καθένας τα δικά του μέσα από το στόμα του. Καθώς αποχωρούσαν, όλα τα μάτια σταματούσαν στο αίμα του Ιάκωβου, που λίμναζε ακόμη κάτω, και μετά γύριζαν στον Δημητρώ. Έψαχναν να βρουν στην όψη του την αλήθεια για το τι πραγματικά συνέβη, αλλά κυρίως την απάντηση στο τι θα γινόταν από δω και πέρα.

Οι Κρητικοί, και ειδικά στα ορεινά χωριά, τέτοιες υποθέσεις δεν τις τέλειωναν εύκολα. Στα ρεθυμιώτικα κεφαλοχώρια του 1927, όπου ο άνεμος σμιλεύει την πέτρα και αυλακώνει το πρόσωπο, η ζωή ακολουθεί άλλους, ξεχωριστούς ρυθμούς. Σε αυτό το σκαρφαλωμένο στις ρίζες του Ψηλορείθι χωριό, η τιμή και η περηφάνια έμπαιναν μπροστά και πάνω από όλα. Και όποιος τις έθιγε, ήταν αδύνατο να μείνει ατιμώρητος. Τελευταίος, κατευθύνθηκε ο Δημητρός νευρικά προς την έξοδο, όταν η μαγκούρα του παπα-Μελέτη μπήκε μπροστά στα πόδια του να τον σταματήσει.

«Όχι εσύ, Δημητρώ! Μ' εσένα θέλω να πω δυο κουβέντες!» του μίλησε αυστηρά και του υπέδειξε να καθίσει πάλι στην καρέκλα του.

«Πράμα δε θέλω ν' ακούσω, παπά, και άσε με να πάω στσι δουλειές μου!» ξεφύσησε ο Δημητρός, υπακούοντάς τον όμως και πέφτοντας άκεφος ξανά πίσω στη θέση όπου καθόταν.

«Όχι πριν σου πω αυτά που θέλω και μη μου αντιγυρνάς εμένα τσι κουβέντες!» του πρόσταξε ξανά ο παπάς υψώνοντας τη φωνή και γέμισε τα δυο ποτήρια που είχε μπροστά του με τσικουδιά, εμποδίζοντας όμως τον Δημητρό να πάρει ακόμη το δικό του.

«Ορίστε, σ' ακούω! Ίντα θες;» τον ρώτησε χτυπώντας νευρικά τα δάχτυλά του στο τραπέζι.

«Το σημερινό θα τελειώσει εδώ! Σα βγεις απ' αυτή την πόρτα, θα το 'χεις ξεχάσει. Πόσα λεφτά ήθελες, μωρέ, να σου πληρώσει ο Αριστείδης για τα ζα που του 'δωκες; Και αν θες τη γνώμη μου, Δημητρό, για να αυξήσεις το βιος σου πρέπει να το μεγαλώνεις το κοπάδι σου αντί να το ξεπουλάς! Η ρακή και η τεμπελιά δε σ' αφήνουνε, μωρέ, να κάμεις προκοπή, κι εσύ το κατέχεις αλλά ρίχνεις το φταίξιμο στους άλλους!»

«Δεν καταλαβαίνω γιατί τα λες αυτά, παπά! Αυτό που κατέω είναι ότι τα ζώα μου τα 'χα καλοφροντισμένα και αυτός λογάριασε να μου τα πάρει για ένα κομμάτι ψωμί!»

«Φροντισμένα ή όχι, την ίδια δουλειά θα του κάνουν και για τόσο σ' τα πήρε! Τι ήθελες να κάμει· να σ' αφήσει και περίσσευμα να τα πιεις στην υγεία του; Λογικέψου, Δημητρό! Στο χωριό μας οικογενειακά δεν έχουμε! Ίντα το θες, μωρέ, να τ' ανοίξεις τώρα; Τα κοπέλια σου και τα δικά του δεν τα σκέφτεσαι να πληρώσουνε τσι κουζουλάδες σου;»

«Κι έτσι να 'ναι, παπά, κι εγώ να κάμω πίσω, μπορεί να μη κάμει αυτός! Δε θα ζω εδά και με τον φόβο του! Αν μου πει πράμα, θα τον εφάει το χώμα και ό,τι θέλει ας γίνει!» χτύπησε ο άντρας πεισματικά το χέρι στο τραπέζι.

«Άσε τσ' απειλές, Δημητρό!» σήκωσε πάλι τη φωνή του ο παπάς. «Ο Αριστείδης είναι λογικός. Τον προκάλεσες! Τον είπες κλέφτη και μην ξεχνάς πως εσύ πρώτος το 'βγαλες το μαχαίρι! Ας πατήσει με το καλό πάλι το πόδι του πίσω στο χωριό, να μας φέρει και τα μαντάτα, και θα του μιλήσω κι αυτουνού! Θα του πω πως μιλούσε η ρακή για λόγου σου και να μη δώσει συνέχεια. Τον νου σου μόνο μην τον προκαλέσεις ξανά! Και καλ-

λιά για λίγο καιρό, όταν τον βλέπεις, ν' αλλάζεις τον δρόμο σου. Τα ίδια θα πω κι εκείνού και όποιος από τους δυο σας με παρακούσει, θα 'χει να κάμει μαζί μου. Και δε θέλετε να τα βάλετε μ' άνθρωπο που 'χει σιμά του τον Θεό!»

Δεν είπε κουβέντα παραπάνω ο Δημητρός. Όταν ο παπάς έβαζε τον Θεό μπροστά από τις απειλές του, όλοι ήξεραν πως τα πράγματα ήταν άσχημα. Δέχτηκε το τσούγκρισμα στο ποτήρι του, ήπια τη ρακή για να σφραγίσει τη συμφωνία τους και βγήκε από το καφενείο βιαστικός και κακόκεφος. Ο ορεσίβιος γέροντας με την παχιά γενειάδα είχε τον σεβασμό όλου του χωριού. Ο λόγος του ήταν διαταγή και χάρη σ' εκείνον είχαν κλείσει πολλές παρεξηγήσεις όλα αυτά τα χρόνια, χωρίς να χυθεί αίμα. Δε δίσταζε να φωνάζει, όταν έκρινε πως είναι απαραίτητο, και δε μαιούσε τα λόγια του, ούτε και όταν τα πράγματα δυσκόλευαν. Ήξερε να τα μελετά όμως καλά, σαν μαζί με το όνομά του να 'χε πάρει και το χάρισμα. Το κακό σ' αυτά τα μέρη δεν ήθελε πολύ για να γίνει. Με μερικές τσικουδιές παραπάνω και μια κουβέντα που θα την έπαιρνε ο άλλος για προσβολή, εύκολα μπορούσαν να οπλιστούν τα χέρια και να ερημώσει ένα χωριό. Για να μπορεί κάποιος να λύσει την παρεξήγηση, έπρεπε να ξέρει τι θα πει και πώς θα μιλήσει. Μια λάθος κουβέντα και μπορεί να ξεκινούσε βεντέτα, ή οι «οικογενειακές υποθέσεις» όπως συνήθιζαν να λένε μεταξύ τους οι χωριανοί, και να χυθεί το αίμα πολλών αθώων. Χάρη στον παπα-Μελέτη, το χωριό τους ήταν για χρόνια ήρεμο, γι' αυτό και τον σέβονταν και τον άκουγαν όλοι· ακόμη και όταν τους ζητούσε να κάνουν πράγματα παρά τη θέλησή τους.

Ο παπα-Μελέτης γέμισε άλλη μια φορά το δικό του ποτήρι. Ο Αριστείδης θα αργούσε να επιστρέψει στο χωριό, μπορεί και μέρες, ανάλογα με το πώς θα εξελισσόταν η κατάσταση. Εκείνος τώρα είχε το δυσάρεστο χρέος να μεταφέρει στις γυναίκες τους τα νέα. Αφού κράτησε για λίγο το διάφανο υγρό στο στόμα, έχοντας την ανάγκη να νιώσει το κάψιμό του, σηκώθηκε απότο-

μα και ξεκίνησε να εκπληρώσει το βαρύ καθήκον που είχε πέσει στις πλάτες του.

Το άλογο κάλπαζε με όση δύναμη του είχε απομείνει και προσπαθούσε να ανταποκριθεί στην απαίτηση του Αριστείδη, υπομένοντας στωικά τα χτυπήματα που σχεδόν του έγδερναν την πλάτη. Ο Αριστείδης σε όλη τη διαδρομή κοιτούσε μια μπροστά για να κρατά τον έλεγχο του αλόγου και μια πίσω στην καρότσα, φωνάζοντας με όση δύναμη είχε στα πνευμόνια του το όνομα του Ιάκωβου. Και όσο δεν έπαιρνε απάντηση και τον έβλεπε κατάχλωμο, σαν να είχε στραγγίξει όλο του το αίμα, τόσο ξεσπούσε στο άλογο, ζητώντας του να νικήσει στον αγώνα με τον χάρο, που τους κυνηγούσε με πείσμα, βάζοντας στο μάτι για έπαθλο τη ζωή του Ιάκωβου.

«Ιάκωβεεε... Ε, Ιάκωβε... Γροικάς με, μωρέ; Άιντε, κάνε λίγο κουράγιο ακόμη! Λίγο ακόμη, μωρέ, και φτάνουμε! Εσύ είσαι παλικάρι. Τέτοιο λεβέντη ίντα να του κάμει το μαχαίρι ανάθεμά ντο!»

Η μόνη απάντηση που έπαιρνε σε όλη τη διαδρομή ήταν μερικές κοφτές, αδύναμες ανάσες του Ιάκωβου. Εκείνος όμως συνέχιζε να τον φωνάζει όλο και πιο δυνατά, προσπαθώντας να ξεγελάσει τον φόβο του. Είχε ακούσει μικρός να λένε οι παλιές γυναίκες πως, άμα κάποιος είναι ετοιμοθάνατος και φωνάζεις κοντά του, τον ενοχλείς γιατί δεν αφήνεις την ψυχή του να φύγει. Αυτή την κουβέντα, που τότε κορόιδευε, βρήκε τώρα να θυμηθεί και να κρεμάσει επάνω της όλες του τις ελπίδες, να παραδώσει τον Ιάκωβο ζωντανό στα χέρια του γιατρού. Τα μηνίγγια του κόντευαν να σπάσουν από την ένταση και βαθιές αυλακιές ιδρώτα είχαν χαρακώσει το πρόσωπό του, όσο έπαιρνε την τελευταία κατηφόρα, πλησιάζοντας επιτέλους στα πρώτα σπίτια του Ρεθύμνου.

Στα τριάντα επτά ήταν ο Αριστείδης, στα σαράντα δυο ο Ιάκωβος, και από παιδί ακόμη τον θυμόταν να είναι πάντα πράος, ευγενικός και φιλότιμος. Μικροί ήταν όταν έτρεχαν ξυπόλυτοι στις γειτονιές, και όταν ξεσπούσε κανένας καβγάς, ο Ιάκωβος πάντα έμπαινε ανάμεσα να χωρίσει όσους ήταν μπλεγμένοι. Τα παιδιά τον προκαλούσαν σκόπιμα κάποιες φορές, μόνο και μόνο για να τον δουν να νευριάζει, εκείνος όμως δεν άφηνε τον εαυτό του να παρασυρθεί. Ήταν δυνατός, τουλάχιστον ένα κεφάλι πιο ψηλός από τους άλλους της ηλικίας του, και ήξερε πως μπορεί να βγει νικητής σε όποια πρόκληση κι αν του έκαναν. Η μεγαλύτερη λεβεντιά, όμως, κρυβόταν στην ψυχή του. Δε δειλίαζε ποτέ του, αλλά κατάφερνε ν' απαντάει στις προκλήσεις, χωρίς να χρειαστεί να πιαστεί στα χέρια και χωρίς να τα βάλει μ' όποιον όση δύναμη του έλειπε από τα μπράτσα την είχε περίσσια σε θράσος. Κι αν έρχονταν στιγμές που θύμωνε κι ένιωθε το νεανικό του αίμα να κυλά πιο γρήγορα στις φλέβες του, εκείνος ήξερε να συγκρατεί τον εαυτό του και να ξεσπά βρίσκοντας την ηρεμία στη μουσική του. Σήκωνε περήφανα το ανάστημά του, τους γύριζε την πλάτη και ανέβαινε με καμάρι τον δρόμο για το σπίτι του, ανυπομονώντας να πάρει αγκαλιά το λαούτο του. Να ξεδιπλώσει τη δύναμη της ψυχής του επάνω στις χορδές του, και να γεμίσει τη γειτονιά με τον ήχο της ζεστής φωνής του.

Στα χρόνια που πέρασαν, δεν υπήρχε άνθρωπος στο χωριό που να μη θαυμάζει τον Ιάκωβο Βενιέρη. Η οικογένειά του ήταν φτωχή, αλλά εκείνος δε φοβόταν τη δουλειά. Φρόντιζε τα λίγα ζώα και τον μικρό κήπο με τα λαχανικά δίπλα από τη στάνη του, και δεν άφησε ποτέ να πεινάσουν ούτε η γυναίκα του ούτε οι δυο τους γιοι. Και αν τύχαινε καμιά φορά να τον φωνάξει κάποιος για ένα επιπλέον μεροκάματο, δε σκεφτόταν ποτέ του την κούραση. Άξια τα χέρια του, ικανά να φτιάξουν τα πάντα, κι εκείνος έτρεχε με χαμόγελο και κέφι να κάνει ό,τι μαστοροδέματα μπορεί να του ζητούσαν οι συγχωριανοί του, για να εξασφαλίσει το κάτι παραπάνω. Όχι σπουδαία πράγματα· κάτι όμως να

το πάει στη Βαγγελιώ του, να φτιάξει ένα γλυκό, να γλυκαθούν και οι ψυχές των παλικαριών τους.

Ακόμη και ο ίδιος ο Αριστείδης τον είχε πάρει πολλές φορές για βοήθεια μαζί με άλλους εργάτες. Τόσα στρέμματα με ελιές δεν μπορούσε να τα κάνει μόνος του κουμάντο. Η τελευταία φορά που τον χρειάστηκε ήταν λίγες μέρες πριν, όταν ζήτησε τη βοήθειά του να μεγαλώσουν τη δική του στάνη. Τα ζώα του γεννούσαν, το κοπάδι όλο και μεγάλωνε και χρειαζόταν να μεγαλώσει ο χώρος γιατί οι δουλειές δυσκόλευαν. Ο Αριστείδης είχε περιουσία και χρήματα από τον πατέρα του ακόμη, αφού οι Αρχοντάκηδες ήταν πλούσια οικογένεια για εκείνα τα χρόνια. Εκείνος όμως ήξερε να μη μετρά τους ανθρώπους με το βάρος της τσέπης, αλλά της λεβεντιάς τους. Και ο Ιάκωβος ήταν πραγματικός λεβέντης. Από μικρό παιδί τον θαύμαζε και δεν μπορούσε να χωρέσει τώρα στο μυαλό του πως κατέληξε να παλεύει για τη ζωή του, χτυπημένος από το δικό του μαχαίρι. Αν πάθαινε κάτι ο Ιάκωβος, ο Αριστείδης θα το κουβαλούσε βάρος στην ψυχή του για όλη του τη ζωή και ας μην το ήθελε το κακό που του έκανε.

Η Βαγγελιώ σηκωνόταν χαράματα κάθε πρωί, να προλάβει να φέρει σε λογαριασμό τις δουλειές του σπιτιού της και να φροντίσει τα στόματα που 'χε να θρέψει. Τρεις άντρες μέσα στο σπίτι, για να τους χορτάσει χρειάζονταν να ζυμώνει δυο και τρεις φορές μέσα στην εβδομάδα. Είχε ετοιμάσει αποβραδής το προζύμι και, μόλις ο Ιάκωβος έφυγε για την εκκλησία, ξεκίνησε να ζυμώνει μέσα στο παλιό ξύλινο σκαφίδι. Γύριζε το ζυμάρι απ' όλες τις μεριές και το παίδευε με τις γροθιές της δυνατά, με μεράκι· ν' αφρατέψει καλά και να γεμίσει το σπίτι της με τον τριανταφυλλένιο του αχνό μόλις καλοψηθεί. Το σπιτικό τους, μικρό αλλά νοικοκυρεμένο, ήταν δυο δρόμους πίσω από την πλατεία του χωριού. Μια σάλα όλη κι όλη με το τζάκι της, ένα κουζινάκι και μια μικρή αυλή μπροστά. Μόλις που χωρούσε μερικά λουλούδια στα ασπρισμένα της παρτέρια και ένα παλιό, χαμηλό τραπέζι ανάμεσα σε δυο χτιστά πεζουλάρια, για να μαζεύεται η οικογένεια, όταν σχεδόν βράδυ πια τέλειωναν οι δουλειές. Να πίνει εκείνη κάτι ζεστό, ο Ιάκωβος την τσικουδιά του, και να καμαρώνουν τους γιους τους, που είχαν γίνει άντρες και ζητούσαν να βρέξουν κι εκείνοι το στόμα τους παρέα με τον πατέρα τους. Ο Νικόλας τους ήταν τότε στα δεκαοκτώ και ο Σταύρος στα δεκαπέντε. Ο Ιάκωβος, όταν του ζη-

τούσαν να πιουν τσικουδιά, έκανε στην αρχή τον αυστηρό· τους μάλωνε δήθεν, πως δε θα την άντεχαν και θα σέρονταν την άλλη μέρα στις δουλειές. Οι γιοι του, με βαθύ σεβασμό στον λόγο του πατέρα, δεν του αντιγύριζαν κουβέντες και δέχονταν αδιαμαρτύρητα το πρόσταγμά του. Όταν εκείνος όμως κοίταζε στα μάτια τη Βαγγελιώ του που τον χάιδευε με το βλέμμα της συνωμοτικά, γελούσε κάτω απ' το μουστάκι του, τους έβαζε λίγο στα ποτήρια κι έπαιρνε το λαούτο του, να τελειώσουν το βράδυ τους με μουσικές, μαντινάδες και γέλια.

Η Βαγγελιώ στα τριανταεπτά της ήταν μια όμορφη γυναίκα, χορτάτη από την αγάπη του άντρα της. Όταν ξυπνούσε, γέμιζε το σπίτι τραγουδώντας με την κελαρυστή φωνή της και φρόντιζε ευτυχισμένη τους αγαπημένους της, χαρίζοντάς τους απλόχερα το τρυφερό της χαμόγελο. Μελαχρινή, με μεγάλα κεχρομπαρένια μάτια, λεπτοκαμωμένη, αλλά σκληρή και ακούραστη με τις δουλειές. Αυτό το πρωί, όμως, αντίθετα με τις άλλες μέρες, σηκώθηκε κακόκεφη· κάτι βάραινε την ψυχή της και δεν ακούστηκαν τα τραγούδια της. Ζήτησε απ' τον Ιάκωβο να μη βγει έξω αυτή τη μέρα, αλλά εκείνος ούτε να τ' ακούσει. «Μου λες, μωρέ γυναίκα, να κάτσω μέσα σα τσι λεχώνες, κυριακάτικο;» την είχε πειράξει γελώντας, μόλις του εξομολογήθηκε την ανησυχία της. «Θα πάω για μια τσικουδιά, θα μαζέψω με τα κοπέλια τα ζα και θα γυρίσουμε όλοι μαζί να μας περιποιηθείς με τα χεράκια σου. Πράμα μη φοβάσαι κι εγώ διαφορές δεν έχω με κανέναν», κατέληξε αφήνοντας ένα φιλί τρυφερά στα χείλη της κι έκλεισε την πόρτα πίσω του.

Οι ώρες τής φάνηκε πως κυλούσαν αργά. Για να τις γεμίσει και να διώξει τις κακές σκέψεις που την τριγύριζαν, έβαλε να βράζουν στο τσουκάλι λίγα χόρτα που της είχε μαζέψει ο Ιάκωβος και ξέσπασε την αγωνία της πάνω στο φύλλο που άνοιγε για να φτιάξει μια χορτόπιτα, που ήταν η αγαπημένη του. Τις Κυριακές, αναλάμβαναν να φροντίσουν τα ζώα από νωρίς οι γιοι τους, για ν' αφήσουν τον Ιάκωβο λίγο να ξενοιόσει. Όταν πλησίαζε το μεσημέρι, πήγαινε κι εκείνος να τους βοηθήσει να τα

μαζεύουν πίσω στη στάνη και επέστρεφαν όλοι μαζί. Να φάνε το μωσχομυριστό φαγητό της Βαγγελιώς και να ξεκουραστούν λιγάκι, μέχρι να έρθει η ώρα για το βραδινό άρμεγμα. Η συνηθισμένη ώρα όμως είχε περάσει και δεν είχε φανεί κανείς τους ακόμη. Τίναξε από τα χέρια της το αλεύρι που είχε καθίσει σαν λεπτό χιόνι στις παλάμες της, χάραξε την πίτα στο μπακιρένιο ταψί και έκανε να βγει στην αυλή που ήταν ο πετρόκτιστος φούρνος, να δει αν είχαν αρπάξει τα προσανάμματα για να την ψήσει.

Η κινητικότητα στο δρομάκι του σπιτιού τους ήταν ασυνήθιστη για την ώρα και κάτι μέσα της της φώναζε πως δεν ήταν για καλό. Κάποιοι άντρες περνούσαν βιαστικά μπροστά απ' την αυλή τους, αποφεύγοντας ακόμη και να την κοιτάξουν. Μια δυο γυναίκες μόνο, πιο θαρραλέες, της έγνεψαν με το κεφάλι τους έναν αγέλαστο, αμήχανο χαιρετισμό και, σφίγγοντας πιο δυνατά τα τσεμπέρια, επιτάχυναν το βήμα τους. Στ' αυτιά της έφταναν ανήσυχες αντρικές φωνές από την άκρη του δρόμου, όμως της ήταν αδύνατο να καταλάβει τι έλεγαν.

Βγήκε έξω από την αυλή, μήπως καταφέρει ν' ακούσει καλύτερα, και τότε είδε τον παπα-Μελέτη να ανεβαίνει τον δρόμο για το σπίτι της. Η μορφή του θλιμμένη· μόλις την πρόσεξε, κατέβασε το βλέμμα και συνέχισε να πλησιάζει με σταθερό βήμα κοντά της, μαρτυρώντας πως τα νέα που κουβαλούσε όχι μόνο ήταν κακά, αλλά είχαν να κάνουν με τη δική της οικογένεια. Έμεινε να τον κοιτά παγωμένη και χιλιάδες σκέψεις κύκλωσαν το μυαλό της. Μήπως είχαν πάθει κάτι τ' αγόρια της; Στην ηλικία που ήταν, το αίμα έβραζε στις φλέβες τους. Αν τα πείραξε κανείς για να γελάσει κι εκείνα έμπλεξαν σε καβγά; Όχι όμως, αυτό δεν ήταν δυνατό· ο Νικόλας και ο Σταύρος της είχαν πάει από νωρίς στα ζώα. Για να κάνουν περήφανο τον Ιάκωβο πως τα βγάζουν πέρα, δε σήκωναν κεφάλι από τις δουλειές, μήπως και προλάβαιναν, όταν θα πήγαινε εκείνος από εκεί, να του πουν ότι τα κατάφεραν όλα μόνοι τους. Ο παπα-Μελέτης έφτασε κοντά και της έκανε νόημα να μπουνε στην αυλή.

«Ο Ιάκωβος! Κάτι έπαθε ο Ιάκωβος!» φώναξε δυνατά τη σκέψη της, κοιτώντας τον παπά ευθεία στα μάτια, να διαβάσει αν οι φόβοι της θα έβγαιναν αληθινοί.

«Ηρέμησε, Βαγγελιώ μου, κι έλα επαέ να τα πούμε», την παρότρυνε τρυφερά και κάθισε πρώτος στο πεζουλάκι, στη θέση όπου πάντα καθόταν ο Ιάκωβός της, να γελά και να παίζει το λαούτο του.

Ένωσε τον φόβο της να γίνεται άγριο, λυσσασμένο αρπακτικό και να σκίζει με τα νύχια του την καρδιά της. Ο πόνος από το σουβλισμα στο στήθος της την έκανε να παραπατήσει. Λίγο πριν κάτσει απέναντι στον παπά και με το χέρι που πήγε να στηριχθεί, έριξε το ένα από τα δυο ποτήρια για την τσικουδιά που ήταν πάνω στο τραπέζι. Ο παπα-Μελέτης τινάχτηκε από τη θέση του να την πιάσει, και αφού τη βοήθησε με πατρική στοργή να καθίσει, γέμισε ένα ποτήρι και το κατέβασε αγχωμένα.

«Ίντα 'ρχεσαι να μου πεις, παπά μου, και χρειάζεσαι τη βοήθειά της για να το ξεστομίσεις;» τον ρώτησε μόλις ξαναβρήκε την ψυχραιμία της, γεμίζοντάς του άλλη μια φορά το ποτήρι.

Εκείνος όμως, σαν να ντράπηκε με το σχολίο της, αυτή τη φορά το άφησε απείραχτο. «Βαγγελιώ παιδί μου, από μικρή κοπελιά θυμάμαι να σε καμαρώνω όταν σε θωρούσα στο χωριό, για την ομορφιά, τη νοικοκυροσύνη και τη γλυκιά ψυχή σου».

«Μη με βασανίζεις, παπά μου! Άσε τσι προλόγους και τα παλιά και πε μου εδά τι έχει γίνει!» τον έκοψε ανυπόμονα και σταύρωσε τα χέρια της, να μην τα δει ο παπάς που έτρεμαν από την αγωνία.

«Εδά, Βαγγελιώ, θέλω να με κάμεις να καμαρώσω για τη δύναμη και τα κουράγια σου!»

«Τη δύναμή μου, παπά μου, την παίρνω από το γέλιο του Ιάκωβου και των παιδιών μου! Αν μου πεις πως κάτι από αυτά έσβησε, δεν κατέχω για ποια δύναμη μου μιλάς!» απάντησε με φωνή σταθερή και σηκώθηκε όρθια απέναντί του, σαν να ήθελε το σώμα της να τη βγάλει ψεύτρα σε αυτό που μόλις του είχε πει. «Αυτό ήρθες να μου πεις; Να μ' ετοιμάσεις να μαυροφορέσω;»

ρότησε με τα μάτια καρφωμένα στα δικά του, φορτώνοντάς τον με την ευθύνη για τ' άσχημα νέα που της έφερε.

«Μιλώ για τη δύναμη που σε βασιτά αυτή τη στιγμή ορθή μπροστά μου, Βαγγελιώ!» της αποκρίθηκε τρυφερά και σηκώθηκε κι εκείνος από το πεζούλι ν' απλώσει τα χέρια του να την κρατήσει από τους ώμους, προτού της πει όσα έπρεπε να μάθει. «Ο Ιάκωβος χτυπήθηκε, παιδί μου. Μπήκε ανάμεσα να προκάμει μη γίνει ένα φονικό κι έφαγε εκείνος τη μαχαιριά, από τον Αριστείδη τον Αρχοντάκη! Δεν το 'θελε κι αυτός ο κακομοίρης. Ο άντρας σου έπιασε να κρατήσει τον Δημητρώ και όπως εκείνος τον έσπρωξε, έπεσε στο μαχαίρι που 'χε στο χέρι του ο Αριστείδης! Δεν πρόκαμε να το μαζέψει και με τη φόρα που είχε, τον κάρφωσε χαμηλά στη μέση. Ο ίδιος τον πήρε και τον ετρέχει στη Χώρα να προκάμει να τον σώσει!»

Με μια ανάσα τα έβγαλε από μέσα του και τα πόδια του λύγισαν μπροστά στο βλέμμα της Βαγγελιώς. Τα μάτια της είχαν γίνει δυο φλόγες, που έσταζαν πύρινα δάκρυα στο χώμα. Το πρόσωπό της σκοτείνιασε και ο φόβος της έγινε σε μια στιγμή θηρίο διψασμένο για εκδίκηση. Το βλέμμα του παπά δεν άντεξε απέναντι στο δικό της. Το χαμήλωσε και κάθισε ξανά κάτω, να της δώσει χρόνο να συνειδητοποιήσει όσα είχε ακούσει και να περιμένει το ξέσπασμά της.

Σκούπισε αποφασιστικά τα δάκρυά της και πήρε στο χέρι της το ποτήρι με την τσικουδιά που δεν είχε αγγίξει ο παπα-Μελέτης νωρίτερα. Έκατσε απέναντί του και τον κάρφωσε ξανά στα μάτια. Σαν να το 'ξερε πως δεν το άντεχε και ήθελε να τον βασανίσει, όπως βασανιζόταν η ψυχή της, στην κόλαση όπου την έριξε με το νέο που της έφερε.

«Πες το στη ζωή και την υγείά τ' αντρός μου, παπά!» τον παρότρυνε μόλις άφησε το ποτήρι ανάμεσα στα δάχτυλά του. «Από τούτο το σπίτι το πρωί έφυγε καμαρωτός σα λεβέντης! Καλλιιά να μη μου τον εφέρουνε σφαγμένο, γιατί θα κάψω όλο το χωριό! Και θα ξεκινήσω από τ' αρχοντικό του Αριστείδη!»

«Μη μιλείς έτσι, Βαγγελιώ!» τη μάλωσε χωρίς όμως να τολμήσει να της υψώσει τη φωνή του. «Ξεχνάς πως έχεις δυο κοπέλια;»

«Όχι, παπά, δεν το ξεχνώ! Μα πες μου εσύ πώς θα τους εκάμω κουμάντο να μην πάρουνε πίσω το αίμα του κύρη τους, αν αυτός χαθεί απ' άδικο μαχαίρι; Δε γίνονται τούτα τα πράματα στα μέρη μας!»

«Βαγγελιώ, ήρθα επαέ να σου μηνύσω πως από τώρα και για λίγο, μέχρι να δούμε ίντα θα γίνει με τον Ιάκωβο, θα πρέπει να σταθείς άξια στα κουμάντα του σπιτιού! Άξια μα και λογική! Ήταν η κακιά η ώρα! Ο Αριστείδης δεν έφταιγε, μα όπως και να 'ρθουν τα πράματα, να ξέρεις πως εκείνος θα σας σταθεί σαν οικογένειά του!»

«Δε θέλω να μας σταθεί! Θέλω να μου φέρει τον άντρα μου πίσω γερό! Τσι καλοσύνες του να τσι κρατήσει για τη γυναίκα και τα δικά του κοπέλια! Πιες στην υγεία του άντρα μου, παπά, και άμε στον δρόμο σου! Η δουλειά σου επαέ τελείωσε. Εδώ αναλαμβάνω εγώ!»

«Τον νου σου πώς θα τα πεις στα κοπέλια, Βαγγελιώ!» την προειδοποίησε ο παπάς και προχώρησε στην πόρτα της αυλής για να φύγει, καταλαβαίνοντας πως ο πόνος ήταν αυτός που τον έδιωξε έτσι και όχι εκείνη. «Ο Νικόλας ειδικά είναι αφύς και θερμοκέφαλος!» συνέχισε. «Τον νου σου να τους εκρατήσεις, μην κάμουνε καμιά κουζουλάδα και γίνουνε τα πράματα χειρότερα. Άσε να περιμένουμε τα νέα που θα φέρει ο Αριστείδης από τη Χώρα και θα δεις που όλα καλά θα πάνε. Ο Θεός είναι μεγάλος! Κατέχω και σέβουμαι τον πόνο και τον θυμό σου, μα να το κατέχεις κι εσύ πως, σα θελήσεις να κάμεις κανένα κακό, θα με βρεις απέναντι και όχι δίπλα σου! Εδώ είναι Κρήτη και η λεβεντιά και η τιμή είναι η ζωή μας! Μα η πιο μεγάλη λεβεντιά, κόρη μου, είναι το συχώριο και η δύναμη να στέκεσαι στα πόδια σου! Και σα ράγισε λίγο τώρα η κολόνα του σπιτιού σου, εσύ κοίτα να βαστήξεις γερά τα θεμέλια, μέχρι να γιάνει! Άλλο πράμα δεν έχω να σου πω και σχώρα με, μα πρέπει να προφτά-

σω τα μαντάτα και στο άλλο σπιτικό. Υπάρχει κι εκεί μια γυναίκα που κατερά τον άντρα της...»

Ήθελε να τον προφτάσει και να του πει πως η άλλη γυναίκα θα είχε σε λίγο τον άντρα της πάλι ζωντανό κοντά της. Εκείνη μόνο δεν ήξερε αν θα προλάβαινε να ξαναντικρισει τα μάτια του Ιάκωβου ανοιχτά, να τη λούζουν με την αγάπη τους. Κρατήθηκε όμως. Σε ένα είχε δίκιο ο παπάς· θα 'πρεπε να προσέξει πώς θα το φέρει στους γιους της και αυτό όφειλε να σκεφτεί τώρα. Τα παιδιά της θα μπορούσαν στη στιγμή να γίνουμε φονιάδες από την αγάπη που είχαν στον πατέρα τους, αν μάθαιναν πως κάποιος του έκανε κακό. Η ώρα είχε ήδη περάσει και σε λίγο θα ορμούσαν ανήσυχα μέσα στο σπίτι, να μάθουν τι συνέβη. Ο Ιάκωβος ποτέ δεν τους είχε αφήσει να τον περιμένουν στις δουλειές, και τώρα εκείνη θα 'πρεπε να βρει αυτές τις λέξεις που θα τους έβηγαν τον θυμό μόλις θα μάθαιναν τα νέα. Ψέματα δεν μπορούσε να πει. Το χωριό ήταν μικρό και οι άνθρωποί του μιλούσαν. Αν δε μάθαιναν την αλήθεια από εκείνη αλλά από κάποιον άλλο, ούτε που θα 'θελε να βάλει με το μυαλό της πώς θ' αντιδρούσαν επάνω στην τρέλα τους. Ένωσε αβάσταχτο μέσα της τον πόνο της αγωνίας για τον Ιάκωβο, αλλά δεν μπορούσε να τον αφήσει να τη λυγίσει. Στον τόπο τους, οι γυναίκες δεν είχαν περιθώρια για τέτοιες πολυτέλειες. Και αν χτυπούσε το κακό την πόρτα τους, εκείνες θα 'πρεπε να σταθούν όρθιες, να προλάβουν το χειρότερο. Αυτό 'πρεπε να κάνει κι εκείνη· να σταθεί όρθια και να μιλήσει στους γιους της. Όχι σαν γυναίκα, ούτε σαν μάνα αυτή τη φορά. Έπρεπε να σταθεί μπροστά τους σαν άντρας προς άντρα, για να καταφέρει να κρατήσει το κουμάντο του σπιτιού τους στα δικά της χέρια. Στύλωσε με όση δύναμη της έμεινε τους ώμους της και μπήκε στο σπίτι. Αναψε το καντήλι μπροστά στο εικονοστάσι μουρμουρίζοντας μια προσευχή και κάθισε στο ντιβάνι δίπλα στο τζάκι να περιμένει, παρακαλώντας την Παναγία να κρατήσει το θανατικό μακριά από τους αγαπημένους της.

Εσερνε αφηρημένα, σχεδόν με μανία, τη σκούπα της έξω στην αυλή και τα μάτια της ήταν καρφωμένα στον δρόμο που κατέβαινε προς το αρχοντικό τους. Είχε από ώρα τελειώσει με το ξεχορτάρισμα και το μάζεμα των πεσμένων φύλων απ' το κτήμα, αλλά κάτι δεν την άφηνε να μπει στο σπίτι και να στρώσει το τραπέζι περιμένοντας τον Αριστείδη για το φαγητό. Ο γιος της ο Δρόσος είχε γυρίσει κακόκεφος πριν από λίγο από τα χωράφια τους. Της είπε πως ο πατέρας του δε φάνηκε, όπως είχανε συμφωνήσει, για να τσαπίσουν και να καθαρίσουν τα χόρτα γύρω απ' τους κορμούς. Έκανε εκείνος ό,τι μπορούσε, αλλά μόλις δεκαπέντε χρόνων, παλικαράκι ακόμη, χρειαζόταν να μάθει πολλά για τη φροντίδα της γης από τον πατέρα του. Τα μάζεψε και ξεκίνησε για τον στάβλο τους να τον ψάξει, μήπως και είχε ξεχαστεί εκεί. Τις Κυριακές, ο Αρχοντάκης άφηνε πάντα ελεύθερους όσους δούλευαν στη γη του να χαρούν τις οικογένειές τους, αλλά εκείνος, μετά το καφενείο, όλο και με κάτι καταπιανόταν. Αντί να τον βρει εκεί, όμως, είδε πως έλειπε απ' τον στάβλο τους και το άλογό του μαζί με το κάρο. Με το που άκουσε η Φιλιώ όσα της είπε ο γιος της, ένας κόμπος ήρθε να της βαρύνει σαν ασήκωτη πέτρα το στομάχι.

Ο Αριστείδης δεν τα συνήθιζε αυτά. Υπήρχαν κάποιοι άντρες

στο χωριό, που χάνονταν για ώρες, καμιά φορά και μέρες, χωρίς να δίνουν λογαριασμό στις γυναίκες τους και κάποιοι ψιθύριζαν πως κατέβαιναν στη Χώρα, στο σπίτι με τις παρδαλές. Ο Αριστείδης όμως δεν ήταν από εκείνους. Αυτός σεβόταν και τιμούσε τη γυναίκα που είχε διαλέξει για μάνα των παιδιών του. Και αν δεν είχαν χάσει τον Στεφανή τους, τον πρωτότοκο, δυο χρόνια πριν, καμιά σκιά δε θα σκέπαζε την ευτυχία τους. Από τον χαμό του πρώτου τους γιου όμως και μετά, η Φιλιώ δεν ξαναφόρεσε άλλο χρώμα από το μαύρο και ο Αριστείδης δεν ξαναέβαλε ξυράφι στο πρόσωπό του, ούτε και γέλασε με την καρδιά του όπως κάποτε. Πέρασε καιρός από τότε, αλλά κανείς τους δεν κατάφερε ακόμη να νιώσει το πένθος πιο ελαφρύ στην ψυχή του. Η Φιλιώ, στα τριάντα δυο της χρόνια, έδειχνε πλέον γερασμένη, με ένα μαύρο μαντίλι να της σκεπάζει πάντα το κεφάλι κυκλώνοντας το πρόσωπό της. Είχε μαραθεί, και οι ρυτίδες της, παράταιρα βαθιές για την ηλικία της, μαρτυρούσαν τον πόνο που της έτρωγε σαν το σαράκι τα νιάτα. Μόνο τα μάτια της ξεχώριζαν, να στάζουν γλύκα και καλοσύνη και να καταφέρνουν λίγο να γελούν, τις στιγμές που κοιτούσαν τη Μυρτώ τους, τη μικρή τους κόρη, που με την ανεμελιά των δεκατριών της χρόνων έδινε την πνοή ζωής που έλειπε από το σπίτι τους.

Ο Δρόσος, μόλις της είπε όσα είχαν συμβεί, χάθηκε από τα μάτια της νευριασμένος και πήγε στην πίσω μεριά της αυλής, να ξεσπάσει τον θυμό του σκίζοντας ξύλα για το τζάκι. Αγαπούσε κι εκείνος τον Στεφανή και πόνεσε που έχασε τη συντροφιά του μεγάλου αδελφού του. Από τότε που χάθηκε, όμως, ό,τι και να έκανε για να μαλακώσει τον πόνο του πατέρα του, αισθανόταν λειψός. Πάντα τον έβλεπε ανέκφραστο πίσω από την πυκνή μαύρη γενειάδα του και το μόνο που του χαλάλιζε για τις προσπάθειές του ήταν ένα χτύπημα στον ώμο για μπράβο. Κι αυτό λειψό όμως, χωρίς ένα βλέμμα, χωρίς ένα χαμόγελο για το χατίρι του. Μια λέξη έστω, να νιώσει άντρας, άξιος για τον θαυμασμό και την ευχή του πατέρα. Δεκατριών χρόνων ήταν κι αυ-

τός όταν θάψανε τον αδελφό του, και μόνο εκείνος ήξερε για τα δάκρυα που πότιζαν το μαξιλάρι του τα βράδια. Όταν όμως ξημέρωνε, προσπαθούσε να σταθεί βράχος να στηρίξει την οικογένεια. Καλό λόγο όμως δεν άκουγε, λες και ο πατέρας του, καθετί τρυφερό από μέσα του το έθασε μαζί με τον Στεφανή. Η μάνα του μόνο τον ένιωθε, και όταν τον έβλεπε να ανεβαίνει τα βράδια σκυφτός και άκεφος στην κάμαρά του, έτρεχε ξοπίσω του. Να τον κανακέψει λίγο, να τον γλυκάνει με τις κουβέντες της, μήπως και ξεχάσει τη σκληράδα του πατέρα του, αλλά αυτό δεν ήταν αρκετό να μαλακώσει την καρδιά του, που μέρα με τη μέρα πέτρωνε και περισσότερο.

Θολωμένος από θυμό για το καψόνι που νόμισε πως του έκανε ο πατέρας, ούτε που πρόσεξε τη μάνα του που τον κοίταζε άσπρη σαν το πανί, με το μυαλό της να τρέχει σε κάθε κακό που μπορούσε να βάλει ο νους της. Την άφησε σαν κούτσουρο να στέκεται στην αυλή με τη σκούπα στο χέρι και τα μάτια της καρφωμένα στον δρόμο, συντηρώντας την ψευδαίσθηση πως, αν έμεινε εκεί, θα έμπαινε πιο γρήγορα τέλος στην αγωνία της. Από τότε που ο ασήμαντος, όπως νόμιζαν, πυρετός του Στεφανή εξελίχθηκε στη φυματίωση που του έκλεψε τα νιάτα στερώντας του ζωή, στη Φιλιά έμεινε ο φόβος για ό,τι απρόβλεπτο μπορούσε να τάράξει την ισορροπία της ζωής τους. Τα μάτια της ήταν μονίμως στυλωμένα πάνω στους αγαπημένους της· παρακολουθούσε κάθε τους κίνηση, προσπαθούσε να προλάβει κάθε τους επιθυμία και τους συμβούλευε συνεχώς να προσέχουν μην και τους βρει ξανά άλλο κακό, κάνοντάς τους πολλές φορές να γκρινιάζουν για την υπερπροστατευτικότητά της. Τώρα δεν ήξερε τι να σκεφτεί, το μυαλό της ήταν κενό. Το μόνο που ένιωθε ήταν η βεβαιότητα πως, πίσω από τον λόγο που έκανε τον Αριστεΐδη να εξαφανιστεί τόσο ξαφνικά, δεν κρυβόταν τίποτε το ευχάριστο.

Δεν πρόλαβε να τελειώσει τις σκέψεις της και είδε τον παπα-Μελέτη να κατηφορίζει τον δρόμο για το αρχοντικό τους, βαρύς και σκοτεινιασμένος. Εκείνη την ώρα, έτρεξε κοντά της χαρού-

μενη η Μυρτώ, να τη φωνάξει μέσα για να δει κάτι σχεδιάκια που κατάφερε να υφάνει μόνη της στον αργαλειό. Μ' ένα βιαστικό χάδι και την υπόσχεση να τα δει μετά, την ξεφορτώθηκε στέλνοντάς τη να πάει νερό στον αδελφό της, που έκοβε πίσω τα ξύλα. Η μορφή του παπά τής φώναζε από μακριά πως τα νέα που τους έφερνε δεν ήταν για τα μικρά της αυτάκια. Άφησε τη σκούπα στο χαγιάτι και στάθηκε όρθια στη μέση της αυλής, περιμένοντας ν' ακούσει όσα είχε να της πει.

Όταν εκείνος σταμάτησε να μιλάει, του έκλεισε τα χέρια στις χούφτες της και άφησε να τρέξουν πάνω τους τα δάκρυά της. Ανάμεσα στα αναφιλητά που έκοβαν τα λόγια της, τον παρακαλούσε να βοηθήσει να προλάβουν το κακό, μην ξεσπάσει βεντέτα με τους Βενιέρηδες και χτυπήσει πάλι ο θάνατος την οικογένειά της. Αποκαμωμένος από το βάρος που ένιωθε να σηκώνει στους ώμους του, της έδωσε τον λόγο του και ξεκίνησε να γυρίσει στο σπίτι του να ξεκουραστεί και να προσευχηθεί για τις δυο οικογένειες. Έσερνε κουρασμένα τα βήματά του και αποφάσισε, μόλις ξημερώσει ο Θεός την επόμενη μέρα, να κατηφορίσει ο ίδιος στη Χώρα. Δε γινόταν να περιμένει. Έπρεπε να μάθει τι είχε συμβεί, μήπως και προλάβαινε να σκεφτεί κάτι να σώσει την κατάσταση, πριν του ξεφύγει και αρχίσουν να ξεσπούν τα φονικά στο χωριό τους.

Ο Αριστείδης στεκόταν όρθιος στην άκρη του δωματίου, έχοντας τα μάτια συνεχώς καρφωμένα στον Ιάκωβο, που κοιμόταν εξαντλημένος από την ταλαιπωρία. Κάποιες στιγμές μόνο ο πόνος τάραξε λίγο τον ύπνο του και κάθε σύσπαση του κορμιού του έστελνε τον Αριστείδα όλο και πιο βαθιά, στο πυκνό σκοτάδι των τύψεων που τον βασάνιζαν. Τότε μόνο έπαιρνε τα μάτια του από τον Ιάκωβο, για να χαμηλώσει με σεβασμό το βλέμμα του στο πάτωμα. Δεν άντεχε ν' αντικρίζει το κακό που είχε προκαλέσει και κρύος ιδρώτας τον έλουζε, όταν θυμόταν τα ξεψυχισμένα λόγια που πρόλαβε να του ψιθυρίσει ο Ιάκωβος τη στιγμή που τον παρέδιδε στους γιατρούς: *«Μισή την άφησες τη δουλειά, Αριστείδα... καλλιά να με σκότωνες, παρά αυτό»*. Εκείνη την ώρα, δεν είχε καταλάβει τι εννοούσε με αυτές του τις κουβέντες· δεν είχε συνειδητοποιήσει πως εκείνος ήδη ήξερε, γιατί είχε πάψει να νιώθει τα πόδια του από την ίδια στιγμή που του σφηνώθηκε το μαχαίρι στην πλάτη.

Όταν έπειτα από ώρες οι γιατροί που πάλευαν να του σώσουν τη ζωή βγήκαν και του είπαν τα νέα, τότε κατάλαβε. Για μια στιγμή μόνο έλαμψε το πρόσωπό του, όταν άκουσε πως ο Ιάκωβος νίκησε τη μάχη με τον θάνατο, για να έρθει μετά ένα μαύρο, φλογισμένο πέπλο να τον τυλίξει ολόκληρο, μόλις του

περιέγραφαν πώς θα ήταν στο εξής η ζωή που του έμεινε. Μια ζωή που δε θα του έδινε ξανά τη δυνατότητα να περπατήσει περήφανος στα σοκάκια του χωριού, πειράζοντας τους χωριανούς με τα αστεία του. Μια ζωή χωρίς τις βόλτες του στο βουνό, με τη μυρωδιά του πεύκου και του δεντρολίβανου να του γαργαλάνε τη μύτη και να γαληνεύουν την ψυχή του. Μια ζωή καθηλωμένη στο κρεβάτι, στους τέσσερις τοίχους του μικρού του σπιτιού, με το βλέμμα της γυναίκας και των παιδιών του να τον κοιτάζουν, στάζοντας αμέτρητα, θυμωμένα «γιατί».

Και στη δική του οικογένεια, όμως, τα πράγματα δε θα ήταν καλύτερα. Δεν του ήταν καθόλου δύσκολο να φανταστεί πως οι γιοι του Ιάκωβου δε θα άντεχαν να αφήσουν μια τέτοια πράξη ατιμώρητη. Το ότι ήταν ατύχημα δε θα αρκούσε να τους σταματήσει. Το αποτέλεσμα ήταν αυτό που θα τους δηλητηρίαζε την ψυχή και θα όπλιζε τα χέρια τους, ζητώντας του πίσω αυτό που τους χρωστούσε. Μπορεί ο μεγάλος γιος του Ιάκωβου, ο Νικόλας, να ήταν μόλις δεκαοχτώ, και ο Σταύρος, μαζί με τον Δρόσο του, στα δεκαπέντε, όμως στον τόπο του τα αγόρια εξοικειώνονταν από νωρίς με τα όπλα. Σε αυτές τις ηλικίες θεωρούνταν άντρες πια, έτοιμοι να υπερασπιστούν την τιμή της οικογένειάς τους αν χρειαζόταν. Ένας γιος τού είχε μείνει και δεν άντεχε να ζει με τον φόβο πως θα τον χάσει κι εκείνον, εξαιτίας αυτής της κακιάς στιγμής. Η σκέψη που του πέρασε σαν πιθανή λύση από το μυαλό χάρισε μια μικρή σύσπαση ανακούφισης στο πρόσωπό του, χωρίς να είναι όμως αρκετή να τον καθησυχάσει εντελώς. Η οικογένεια του Ιάκωβου δεν είχε χρήματα και περιουσία. Με το ζόρι τα έβγαζαν πέρα, και με τον Ιάκωβο στο κρεβάτι, τα πράγματα θα γίνονταν ακόμη πιο δύσκολα. Έπρεπε ο ίδιος να φροντίσει γι' αυτό, εξασφαλίζοντας πως στο εξής δε θα στερούνταν τίποτα εξαιτίας του ατυχήματος του πατέρα τους. Να τους δώσει με κάθε τρόπο να καταλάβουν το ενδιαφέρον του για εκείνους και, κυρίως, την αφοσίωσή του στον Ιάκωβο. Τότε μόνο ίσως υπήρχε μια ελπίδα να κοιμούνται όλοι ήσυ-

χοι τα βράδια, και να μείνουν τα όπλα σιωπηλά και κλειδωμένα στα μπαούλα των σπιτιών τους.

Μόλις φάνηκε η μορφή του παπά στην άκρη του δωματίου, του επιβεβαίωσε σιωπηλά πως τα πράγματα ήταν όντως δύσκολα. Χωρίς καθυστέρηση και περιστροφές έπρεπε να βρουν τη λύση που θα ηρεμούσε τα πνεύματα, πριν οι δρόμοι του χωριού στενέψουν πολύ για να χωρέσουν και οι δύο οικογένειες. Ο τρόπος που το βλέμμα του παπα-Μελέτη έπεσε πάνω στον Αριστείδη του έδωσε να καταλάβει πως ήταν ήδη ενήμερος για την κατάσταση του Ιάκωβου.

«Εγώ θα τον εφροντίσω, παπά μου! Από την κεφαλή μου και πιο πάνω θα τον έχω! Τίποτα δε θα λείψει από την κυρά και τα κοπέλια του, και παίρνω όρκο επαέ μπροστά σου!» βιάστηκε ν' απολογηθεί, σφίγγοντας τις γροθιές του και κρατώντας το βλέμμα του πάντα κολλημένο στον Ιάκωβο.

«Ηρέμησε, Αριστείδη! Μπροστά ήμουνα και κατέχω πως δεν έφταιγες! Τα πράγματα όμως είναι σοβαρά! Ξέρεις πως ο Ιάκωβος είναι περήφανος και ακόμη δεν άνοιξε τα μάτια του να δούμε ίντα θα πει!»

«Η κυρά του; Τα κοπέλια; Τα 'μαθαν;» τον ρώτησε με αγωνία, κρατώντας την ανάσα του όσο περίμενε την απάντηση του παπά.

«Εδά που μιλάμε θα τα 'χουν μάθει. Τα είπα χθες στη Βαγγελιώ», του απάντησε κουρασμένα και, φέροντας στο μυαλό του τη σκληρή όψη που πήρε το πρόσωπό της, μόλις της μετέφερε τα γεγονότα, του ξέφυγε ένας ανήσυχος αναστεναγμός.

«Δεν έπρεπε να φύγεις από το χωριό, παπα-Μελέτη! Ίντα θα κάμω άμα γυρίσω και μου έχουνε χαλάσει οι γιοι του το κοπέλι μου;»

«Μέχρι να πάρουνε μαντάτα από τον κύρη τους, δε νομίζω να κάμουνε πράμα. Μετά τι θα γίνει δεν κατέω, αλλά ξέρεις πώς έχουνε αυτά, Αριστείδη! Όταν ανέβω πάλι στο χωριό, θα είναι πολύ δύσκολο να εμποδίσω το κακό. Πρέπει κάτι να μου πεις να τους μηνύσω! Τι είχες κατά νου όταν μου 'δωκες τον όρκο σου;»

«Το κτήμα το δικό μου είναι μεγάλο, παπά. Ξέρεις πως εκείά έχω κι ακόμη ένα σπίτι, πιο μικρό, μα σίγουρα καλύτερο από αυτό που έχει ο Ιάκωβος· το πατρικό μου. Το 'καμα αποθήκη, όταν ο Θεός έδωσε να μεγαλώσει το βιος μου, κι έφτιαξα αυτό που μένουμε τώρα. Κείνο το σπίτι λογάριαζα να το φτιάξω για προίκα στην κόρη μου, μα χαλάλι τους! Θέλω να τους πάρω μαζι μου! Θα ζήσουνε πιο άνετα, και τα κοπέλια, απ' όσο κατέχω, είναι άξια σαν τον Ιάκωβο! Θα τα έχω κοντά μου στα ζώα και στα χωράφια. Τίποτα δε θα τους λείψει σου λέω! Και σα θελήσουνε να παντρευτούν, θα τους γράψω από λίγα στρέμματα με λιόδεντρα! Θα τους έχω μάθει όλα τα μυστικά τη γης που κατέω από τον πατέρα μου και θα κάμουνε δική τους προκοπή! Μόνο κάνε τους να δεχτούνε, παπά! Να μη μου πειράξουνε τον Δρόσο, γιατί μετά... σ' το λέω... ζωή δε θα 'χω!»

Έβγαλε χωρίς ανάσα από μέσα του όλα όσα σκεφτόταν τις τελευταίες ώρες και κρεμάστηκε από τα χείλη του παπά. Η κατάσταση απαιτούσε πολύ λεπτούς χειρισμούς και ο Αριστείδης ήξερε πως κανείς άλλος δεν ήταν πιο ικανός γι' αυτό από τον παπα-Μελέτη. Απορροφημένοι στις κουβέντες και τις σκέψεις τους, κανείς από τους δυο δεν κατάλαβε πως ο Ιάκωβος μισάνοιξε τα μάτια του. Οι φωνές τους είχαν γίνει πιο έντονες και άθελά τους τον έβγαλαν από τον λήθαργο όπου είχε βυθιστεί. Άκουσε όλα όσα είπε ο Αριστείδης και δεν μπόρεσε να μην παραδεχτεί την αλήθεια που έκρυβαν οι κουβέντες του. Μ' εκείνον καθηλωμένο πλέον στο κρεβάτι, οι λύσεις δεν ήταν πολλές και η οικογένειά του θα πεινούσε. Δεν ένιωθε όμως ακόμη έτοιμος να αντιμετωπίσει την κατάσταση, κι έτσι, έμεινε να τους ακούει σιωπηλός, κλείνοντας ξανά τα μάτια του για να μην προδοθεί.

Η μαχαιριά αυτή του στέρησε πολύ περισσότερα από τα δυο του πόδια. Ούτε ήθελε να σκεφτεί πώς θα συνέχιζε να ζει μισός και τι βάρος θα ήταν στο εξής η φροντίδα του για τη Βαγγελιώ και τους γιους του. Σχεδόν νουστάλησε τις στιγμές που ήταν ακόμη αναίσθητος και όλες αυτές οι σκέψεις δεν είχαν τη δύ-

ναμη να τον βασανίσουν. Έκλεισε τα μάτια του σφιχτά, παρακαλώντας από μέσα του οι τελευταίες ώρες να ήταν μέρος ενός επιπέδου, που μόλις τα άνοιγε θα χανόταν, κι εκείνος θα γύριζε πλευρό, να πάρει αγκαλιά τη Βαγγελιώ του και ν' αποκτήσει η καρδιά του τους κανονικούς της ρυθμούς. Μόλις όμως το μυαλό του ταξίδεψε στον Σταύρο και τον Νικόλα, η καρδιά του άρχισε να χτυπά ακόμη πιο γρήγορα. Μπορούσε σχεδόν να τους δει να τριγυρίζουν στο σπίτι σαν αρωπακτικά, έτοιμα να επιτεθούν. Αυτό έπρεπε να το εμποδίσει με κάθε τρόπο. Το μόνο που θα έβγαινε, αν προσπαθούσαν να εκδικηθούν, θα ήταν να βουτηχτούν και τα δυο σπίτια στο πένθος. Προσπάθησε να πάρει μια βαθιά αναπνοή, αλλά ο πόνος που τον χτύπησε σαν κεραυνός την άφησε μισή κάνοντάς τον να βγάλει μια κραυγή, που έκανε τον παπά και τον Αριστείδη να τρέξουν προς το μέρος του. Σήκωσε αδύναμα το χέρι του, διακόπτοντας τις κουβέντες που ετοιμάζονταν να ξεχυθούν γεμάτες αγωνία από τα στόματά τους, και θέλησε να πάρει εκείνος τον λόγο.

«Παπά, πήγαινε στο χωριό να πεις στη φαμελιά μου πως τα πράγματα θα γίνουν όπως τα λέει ο Αριστείδης! Τους γιους μου, αν χρειαστεί, να τους κρατήσεις ακόμη με το ζόρι στο σπίτι και να τους πεις πως αλίμονό τους αν παρακούσουνε τον λόγο μου! Όσο ζω, άλλο αίμα από το δικό μου δε θα χυθεί γι' αυτή την υπόθεση!»

Ένα πικρό χαμόγελο αχνοφάνηκε κάτω από τη μαύρη γενειάδα του Αριστείδη και το βλέμμα του θόλωσε από τα δάκρυα που έψαχναν εδώ και ώρες διέξοδο. Όταν όμως ο Ιάκωβος γύρισε προς το μέρος του, το χαμόγελο μαράθηκε και τα μάτια του στράφηκαν στο πάτωμα, ντροπιασμένα και ανήμπορα να τον κοιτάξουν.

«Αριστείδη, σταμάτα να κάνεις σα τσι γυναικούλες και άμει εσύ με τον παπά, να προσέχεις τη φαμελιά σου! Δεν ξέρω αν θα καταφέρει μοναχός να κάνει κουμάντο τον Σταυρή και τον Νικόλα. Μέχρι να γυρίσω εγώ στο σπίτι, να τους πεις να φυλά-

γονται! Ανάθεμά σε, ξέρω πως δεν το 'θελες να με βλάψεις, αλλά κάλλιο να με σκοτώνες παρά έτσι μισάρικο που μ' άφηκες! Και όσο για το σπιτικό σου, κράτα το για την κόρη σου. Τους γιους μου μόνο να πάρεις στη δουλειά, τώρα που δε θα μπορώ να κάμω εγώ πράμα!»

Ο Αριστείδης προσπάθησε ν' αντιδράσει μόλις άκουσε τον Ιάκωβο να αρνείται την πρότασή του για το σπίτι, όμως ο παπάς δεν τον άφησε. Δεν ήταν η ώρα ακόμη για τέτοιες συζητήσεις. Ήξερε καλά τον Ιάκωβο και μπορούσε να καταλάβει την ανάγκη του να μείνει μόνος. Να βάλει το μυαλό του σε τάξη και να συνειδητοποιήσει την αλλαγή που θα είχε στο εξής η ζωή του. Η περηφάνια του δε θα τον άφηνε να ξεσπάσει μπροστά τους, γιατί η λύπη στα βλέμματά τους μπορεί να αποτέλειωνε μέσα του ό,τι δεν κατάφερε το μαχαίρι. Σαν λαβωμένος αετός φάνταζε στα μάτια του παπά εκείνη τη στιγμή, που, μόλις χτυπηθεί, ανεβαίνει ακόμη πιο ψηλά. Σκίζει τον ουρανό με το περήφανο πέταγμά του και μετά απομονώνεται όσο χρειαστεί, για να γιατρέψει τις πληγές του. Αυτό είχε ανάγκη τώρα και ο Ιάκωβος. Η πληγή στο σώμα του θα έμενε πάντα εκεί, όμως μέχρι να γυρίσει στο σπίτι, ήθελε να προσπαθήσει να κλείσει τις πληγές που είχαν ανοίξει στην ψυχή του.

Παρά την εντολή του Ιάκωβου, ο Αριστείδης δεν έφυγε από το πλάι του. Όρκισε τον παπά να προσέχει τη φαμελιά του και αποφάσισε να γυρίσει στο χωριό μόνο όταν θα μπορούσε να επιστρέψει μαζί με τον Ιάκωβο. Σεβάστηκε την επιθυμία του να μείνει μόνος· τις ώρες όμως που τον άφησε, θέλησε να κάνει ακόμη κάτι για να γίνει η ζωή του όσο γινόταν πιο εύκολη. Θα συναντούσε τον καλύτερο μάστορα του Ρεθύμνου, να του ζητήσει να φτιάξει μια ειδική καρέκλα για τον Ιάκωβο. Του ήταν αδύνατο να τον σκέφτεται ξαπλωμένο μόνιμα στο κρεβάτι, να ζητά βοήθεια ακόμη και για τα πιο απλά πράγματα. Άντρας ήταν και αυτός και μπορούσε να καταλάβει τα συναισθήματά του. Μέχρι τώρα ήταν το στήριγμα του σπιτιού. Και μέσα σε μια στιγμή έμε-

νε ανήμπορος να κάνει έστω και μια κίνηση χωρίς να έχει κάποιον στο πλάι του. Είχε πάρει απόφαση πως ο χρόνος δεν μπορούσε να γυρίσει πίσω. Το θάρρος του Ιάκωβου, όμως, του έδωσε τη δύναμη να σκεφτεί με ψυχραιμία όσα έπρεπε να γίνουν.

Περπάτησε ένα προς ένα τα σοκάκια του Ρεθύμνου, αποφασισμένος να βρει τον καλύτερο ξυλουργό. Όταν το κατάφερε, του ζήτησε να φτιάξει μια ειδική καρτέκλα, που θα έδινε στον Ιάκωβο τη δυνατότητα να κινείται χωρίς να χρειάζεται συνεχώς βοήθεια: ένα άνετο κάθισμα, το οποίο θα στηριζόταν πάνω σε δυο τροχούς, που θα μπορούσε ο Ιάκωβος να κουμαντάρει μόνος, καταφέροντας να προχωράει ακόμη και χωρίς να έχει κάποιον στο πλάι του. Όταν ο ξυλουργός κατάλαβε τι ζητούσε ο Αριστείδης, του απάντησε πως ήταν κάτι που ήθελε μέρες για να γίνει και, επιπλέον, θα του κόστιζε πολύ ακριβά. Το μόνο όμως που ενδιέφερε εκείνον ήταν να το πάρει στα χέρια του το γρηγορότερο δυνατόν. Άστραψαν τα μάτια του ξυλουργού στη θέα των χρημάτων που του ακούμπησε επιδεικτικά επάνω στον πάγκο του, και ο Αριστείδης τού έταξε άλλα τόσα. Μόνη προϋπόθεση ήταν να ετοιμάσει την παραγγελία του τις επόμενες δυο μέρες. Δεν ήθελε να πει ακόμη τίποτε στον Ιάκωβο γι' αυτό. Το μόνο που ήθελε ήταν να του πάει την καρτέκλα όσο πιο σύντομα μπορούσε. Να καταφέρει να μαλακώσει λίγο τον πόνο του, χαρίζοντάς του έστω μια μικρή ψευδαίσθηση πως θα μπορούσε να ζει και πάλι λίγες στιγμές ανεξαρτησίας.

Άφησε να περάσουν αρκετές ώρες μέχρι να επιστρέψει στον Ιάκωβο και μπήκε στο δωμάτιο, αποφασισμένος να μην τον αφήσει να ξαναπάρει τον λόγο για να τον διώξει. Τράβηξε την καρτέκλα πιο κοντά στο κρεβάτι του και χρειάστηκε να του μιλά σχεδόν όλη τη νύχτα, μέχρι να τον πείσει τελικά πως θα ήταν καλύτερο για όλους να δεχτεί την προσφορά του για το σπίτι. Του δήλωσε ξεκάθαρα πως δε θα έφευγε από το πλάι του, όσες μέρες κι αν χρειαζόταν μέχρι να επιστρέψει στο χωριό, και πως θα ήταν δίπλα στην οικογένειά του σε ό,τι και αν τον είχε ανά-

γκη. Δεν ήταν μόνο η μαχαιριά άλλωστε ο λόγος για όλα αυτά. Του χρωστούσε τη ζωή του και ήθελε να κάνει τα πάντα για να του το ανταποδώσει. Με τον Δημητρώ κανείς από τους δυο δε θέλησε ν' ασχοληθεί περισσότερο. Όταν οι κουβέντες τους τον έφεραν στη συζήτηση, αποφάσισαν πως ήταν ένας μέθυσος, που δεν του έπρεπε να δώσουν αξία. Η οικογένειά του ήδη υπέφερε από εκείνον, και ο Ιάκωβος με τον Αριστειδή δεν ήθελαν να τους προσθέσουν περισσότερα βάσανα, ανοίγοντας νέες αντιπαράθεσεις, που μπορεί εύκολα να ξέφευγαν πάλι από τον έλεγχο.

Το ξημέρωμα τους βρήκε παραδομένους σε μια συντροφική σιωπή. Οι ώρες που πέρασαν κύλησαν με τους δυο άντρες να συζητάνε για τους φόβους, τις ανησυχίες και τα όνειρα που είχαν για τα παιδιά τους, νιώθοντας πως μόλις είχε γίνει η αρχή για μια βαθιά φιλία: μια φιλία που είχε ξεκινήσει με τον πιο παράδοξο τρόπο, αλλά χάριζε στην αναπνοή τους την ηρεμία που είχαν ανάγκη ώστε να αντιμετωπίσουν όσα θα ακολουθούσαν. Τα μάτια του Ιάκωβου είχαν κλείσει και για πρώτη φορά έπειτα από ώρες η όψη του είχε αρχίσει να γαληνεύει, κερδίζοντας μερικά διαλείμματα από τους πόνους που σουβλίζαν τη μέση του. Ο Αριστειδής είχε γείρει το κεφάλι στο σημείο του κρεβατιού που ήταν τα πόδια του Ιάκωβου και προσπαθούσε κι εκείνος να ξεκλέψει λίγες στιγμές ύπνου, που θα του έδιναν τη δύναμη να παραμείνει δυνατός στο πλάι του. Ήξεραν και οι δύο πως οι οικογένειές τους δε θα προσαρμόζονταν εύκολα. Η απόφασή τους όμως δε θα άλλαζε, και είχαν ανάγκη να ξεκουραστούν, πριν έρθει η ώρα να δώσουν την επόμενη και ίσως πιο δύσκολη μάχη.

Τα νέα που έφερε ο παπα-Μελέτης από το Ρέθυμνο δεν ήταν καθόλου καλά. Νύχτα έφτασε πίσω στο χωριό και έτρεξε να κλειστεί βιαστικά στην εκκλησία, σχεδόν σαν κυνηγημένος. Δεν ήταν ακόμη έτοιμος να κοιτάξει τα μάτια της Βαγγελιώς και ν' αντιμετωπίσει την οργή των παιδιών της. Ούτε και μπορούσε, εκείνη τη στιγμή, να βρει μια κουβέντα ικανή να καθησυχάσει τη Φιλιώ από τους φόβους και τις αγωνίες της. Ήξερε πως η λύση που σκέφτηκαν οι δυο άντρες για να μην αφήσουν το μίσος να εξελιχθεί δε θα γινόταν εύκολα αποδεκτή από τις οικογένειες και, κυρίως, από τους γιους τους. Όταν στη μέση μπαίνουν τα νιάτα, η λογική εύκολα μπορεί να παραμερήσει, δίνοντας τον λόγο στο μαχαίρι και το μπαρούτι. Γονάτισε μπροστά στο Ιερό και με το κεφάλι σκυμμένο ούτε που κατάλαβε πώς τον βρήκε το ξημέρωμα. Με τα μάτια κλειστά και το κομποσκοίνι στο χέρι, έψαχνε όλη τη νύχτα στις προσευχές του τη δύναμη και τη σοφία να σταθεί άξιος, να εμποδίσει τη φωτιά που ήταν έτοιμη να καταφάει το χωριό.

Οι μπαλωθιές και οι αγριεμένες φωνές που ακούστηκαν έξω από την εκκλησία τού έδωσαν να καταλάβει πως ο χρόνος του τελείωσε και τα μαύρα σύννεφα τους είχαν ήδη κυκλώσει επικίνδυνα. Έπρεπε άμεσα να επέμβει και να κρατήσει τις ισορ-

ροπίες, μέχρι να επιστρέψουν οι δυο άντρες. Με όση ταχύτητα του επέτρεπαν τα κουρασμένα από τα χρόνια πόδια του, βγήκε έξω να δει ανάμεσα σε ποιους είχε ξεσπάσει ο καβγάς, και να προλάβει το ενδεχόμενο να θρηνηθούν κιάλας το πρώτο θύμα.

Μόλις άνοιξε τη βαριά, ξύλινη πόρτα της εκκλησίας, βρέθηκε μπροστά στους πυροβολισμούς του Σταύρου και του Νικόλα, που στόχευαν ευτυχώς στον αέρα. Απέναντί τους είχαν τη Φιλώ που κρατούσε σφιχτά στην αγκαλιά της τη Μυρτώ, η οποία είχε ξεσπάσει ήδη σε αναφιλητά από τον φόβο. Ανέβαιναν τον δρόμο προς την πλατεία, να γεμίσουνε τη στάμνα με νερό, όταν τους είδαν να πλησιάζουν απειλητικά προς το μέρος τους. Ο Σταύρος και ο Νικόλας είχαν σκοπό να πάνε στο κτήμα των Αρχοντάκηδων. Θα προειδοποιούσαν τον Δρόσο πως από εκείνη τη μέρα και μετά οι οικογένειές τους βρίσκονταν σε πόλεμο και καλά θα έκανε ή να έφευγε από το χωριό ή να πρόσεχε πολύ αν ήθελε να παραμείνει ζωντανός. Οι άγραφοι νόμοι της βεντέτας απαιτούσαν προειδοποίηση πριν ξεκινήσει η αντεκδίκηση μεταξύ των οικογενειών. Παρά τις προσπάθειες της Βαγγελιώς να τους κρατήσει στο σπίτι, τουλάχιστον μέχρι να μάθουνε νέα από τον πατέρα τους, εκείνοι την άφησαν πίσω, αρπάζοντας τα όπλα και τρέχοντας να κάνουν αυτό που θεωρούσαν χρέος τους.

Οι πόρτες των σπιτιών κλείδωναν και τα παραθυρόφυλλα σφάλιζαν στο πέραςμά τους από τα στενά δρομάκια του χωριού. Τα βλέμματά τους, διαπεραστικά σαν ακόντια, απειλούσαν να κόψουν στη μέση όποιον τολμούσε να βρεθεί εμπόδιο στον δρόμο τους. Όλοι ήξεραν ποιος ήταν ο προορισμός των αγοριών, κανείς όμως δεν προσπάθησε να τους εμποδίσει. Σε αυτές τις περιπτώσεις το χωριό δεν ανακατευόταν. Οι κάτοικοι φοβούνταν να μπουν ανάμεσα στις οικογένειες, και όσο ήθελαν ν' αποφευχθούν τα φονικά, άλλο τόσο σέβονταν τη διεκδίκηση της τιμής. Σώπαιναν, λοιπόν, και ακόμη και όταν υπήρχαν καταστάσεις που ξέφευγαν από τον έλεγχο και έφταναν στ' αυτιά

της Χωροφυλακής, τα όργανα της τάξης ήταν αδύνατο να τους αποσπάσουν την παραμικρή πληροφορία. Ο νόμος της σιωπής ήταν απαράβατος. Όποιος τον έσπαγε, τις περισσότερες φορές κατέληγε να έχει εναντίον του και τις δυο οικογένειες, και αυτό δεν το ήθελε κανένας. Έτσι έκαναν όλοι στην άκρη, αφήνοντας τους χειρισμούς σ' εκείνον που ήταν ικανός να αποφορτίσει την ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα.

«Τρελαθήκατε; Νικόλα, κάνε πίσω! Από πότε, μωρέ, άντρες τα βάζουνε με ανυπεράσπιστες γυναίκες και μικρά κοριτσόπουλα;» σχεδόν ούρλιαξε ο παπάς, τη στιγμή που όρμησε ν' αρπάξει την καρμπίνα από το χέρι του Νικόλα. Από τον θυμό του ούτε που κατάλαβε πως είχε καταλήξει να τον σημαδεύει εκείνος πλέον με το ίδιο του το όπλο.

«Άσε με, παπά! Πράμα δεν έκαμα! Ο άντρας της είναι αυτός που μαχαίρωσε τον κύρη μου κι εδά πηγαίναμε στο σπίτι να πούμε του γιου τους να φυλά τη ζωή του... Από σήμερα και μετά, όπου τον εβρούμε θα τον χαλάσουμε! Αυτό της είπαμε, να το κατέχει, μιας και βρέθηκε στον δρόμο μας! Και του λόγου σου τι κάνεις; Εμένα πας να πυροβολήσεις; Αυτοί είναι οι φονιάδες!» βρυχήθηκε ο Νικόλας μέσα από τα δόντια του.

Ακούγοντας τα λόγια του, ο παπάς πέταξε το όπλο στο χώμα. «Και το μικρό, μωρέ, που είναι μπροστά δεν το σκέφτηκες;» του φώναξε, σπρώχνοντάς τον αγανακτισμένος. «Ντροπή σου, ανάθεμά σε, και κάτεχα πως ήσουν παλικάρι. Φιλιώ, πάρε την κόρη σου, τραβάτε να φωνάξετε τον Δρόσο κι ελάτε αμέσως όλοι στην εκκλησία! Κι εσείς, μωρέ διαόλοι, σύρετε να φωνάξετε τη μάνα σας... Σας θέλω όλους στον ναό να σας μιλήσω».

«Αστειεύεσαι μου φαίνεται, παπά, και δεν είναι η ώρα!» πετάχτηκε ο Σταύρος να υποστηρίξει τον αδελφό του. «Εμείς κάτω από την ίδια σκεπή με τους φονιάδες δε στεκόμαστε!»

«Σταυρή, βιάστηκες να τον ξεκάνεις τον πατέρα σου! Πότε, μωρέ, σας είπα πως πέθανε και τους εκάματε και φονιάδες; Σας τύφλωσε κιόλας το μίσος και ούτε που με ρωτήσατε για τον κύρη

σας. Προλάβετε να βάλετε την εκδίκηση πάνω κι από την αγωγία σας!»

«Παπά, άσε τσ' ορμήνιες και πες μας τι νέα μάς φέρνεις;» ρώτησε ο Νικόλας που με δυσκολία συγκρατούσε τα νεύρα του.

«Πράμα δε σου λέω, Νικολή, αν δεν έρθετε όλοι μαζί που έχω να σας μηνύσω την παραγγελιά του, για το τι θα γίνει από δω και πέρα! Και να ξέρεις πως δε θα του αρέσει καθόλου άμα μάθει τι πήγατε να κάμετε σήμερα! Άμε χαθείτε από τα μάτια μου και ελάτε σε λίγο με τη μάνα σας! Τα όπλα θα μείνουν εδώ», κατέληξε αυστηρά ο παπάς, βάζοντας το πόδι του επάνω στην καρμπίνα, μόλις έσκυψε ο Νικόλας να τη μαζέψει.

«Παπά, δεν μπορείς να το κάνεις αυτό! Το να πάρεις τ' όπλο κάποιου κατέχεις πως είναι μεγάλη προσβολή στα μέρη μας», μπήκε στη μέση πάλι ο Σταύρος, κυρίως από φόβο για ένα νέο ξέσπασμα του Νικόλα. Εδώ και ώρα ο αδελφός του είχε χάσει τον αυτοέλεγχο.

«Κι αυτό που κάματε, μωρέ, μπροστά στην εκκλησιά τι είναι; Δε φοβάστε, σεις, Θεό; Χαθείτε απ' τα μάτια μου και να γυρίσετε πίσω άοπλοι. Γροικάτε;» τους φώναξε κλοτσώντας το όπλο μακριά από τα πόδια του, και τους είδε να το παίρνουν και να χάνονται βιαστικά στη στροφή του χωματόδρομου που οδηγούσε στο σπίτι τους.

Δεν ήταν ασυνήθιστο ν' ακούνε τον παπα-Μελέτη να φωνάζει, όμως σε αυτή την κατάσταση δεν τον είχαν δει ποτέ ξανά. Οι δυο γυναίκες κοντοστάθηκαν στην άκρη του δρόμου, πριν πάρουν τη στροφή για την εκκλησία, και σχεδόν ταυτόχρονα κατέβασαν τις στάμνες από τους ώμους τους, για να τις ακουμπήσουν στο πλακόστρωτο. Πολύ πριν πλησιάσουν, άκουσαν τον παπα-Μελέτη να ωρύεται και ανήσυχες πρόβαλαν τα κεφάλια τους απ' το τοιχάκι που τις έκρυβε, προκειμένου να καταφέρουν να μάθουν τι

ακριβώς είχε συμβεί. Μόλις που πρόλαβαν να παραμερίσουν την ώρα που πέρασαν φουρτουνιασμένοι από μπροστά τους ο Σταύρος με τον Νικόλα, και τότε η μία απ' τις δυο, που το σπίτι της ήταν σχεδόν δίπλα στις Βαγγελιώς, ξεφύσησε ανήσυχη.

«Παναγιά μου, βάνε το χέρι σου!» σταυροκοπήθηκε σχεδόν με πανικό, μόλις πρόσεξε το όπλο στο χέρι του Νικόλα.

«Ίντα 'γινε, μωρή Ασημίνα, και κόντεψαν ετούτοι να μας επάρουν το κεφάλι; Και του λόγου σου γιατί σταυροκοπιέσαι;» ρώτησε η δεύτερη, χωρίς να δείχνει να έχει καταλάβει τι είχε συμβεί.

«Εψές λαβώθηκε ο κύρης τους απ' το μαχαίρι του Αριστείδη του Αρχοντάκη!» ψιθύρισε σχεδόν συνωμοτικά, χωρίς να παίρνει τα μάτια της απ' τον δρόμο, μην τύχει και χάσει κάποια εξέλιξη. «Ατύχημα ήταν, μα σαν άκουγες τις κατάρες τση Βαγγελιώς, θα σου 'τρεμαν τα πόδια απ' τον φόβο. Και τώρα τούτοι δω μ' αυτά τα ρημαδιασμένα τα σιδερικά στα χέρια και ο παπα-Μελέτης να βγάζει φωθιές από το στόμα... Μακάρι να βγω ψεύτρα, Ευγενιώ, μα άσχημες μέρες έρχονται στο χωριό μας!»

«Κουνήσου απ' τη θέση σου, καημένη!» αντέδρασε αμέσως προσπαθώντας να κρύψει τον φόβο της, ενώ το μυαλό της γύρισε χρόνια πίσω, όταν η ίδια, μικρό παιδί ακόμη, έγινε κατά λάθος μάρτυρας ενός φονικού, της τελευταίας βεντέτας που είχε ξεσπάσει στο χωριό. «Αυτό μας έλειπε εδώ: να χωριστεί πάλι το χωριό στα δυο και να τρέμουμε για τα κοπέλια μας!»

Η Ασημίνα προσπάθησε να της εξηγήσει όσα είχε καταφέρει να μάθει και, πριν προλάβει να τελειώσει την κουβέντα της, είδε την έκφραση της Ευγενιώς να παγώνει μπροστά της. Ακολούθησε το κοκαλωμένο βλέμμα της, μέχρι που στην άκρη του συνάντησε τη Βαγγελιώ να κατηφορίζει με βήμα τραχύ και αποφασισμένο πλάι στους γιους της.

«Εγώ λέω κάποια στόματα είναι καλλιά να μένουν κλειστά τέτοιες ώρες, γιατί κείνον που ανακατώνεται με τα πίτουρα τον ετρώνε οι κότεις!... Γροικάς, Ασημίνα;» την κάρφωσε με το βλέμμα η Βαγγελιώ, σίγουρη για το θέμα συζήτησης των δύο γυναι-

κών, και τις προσπέρασε χωρίς να κοντοσταθεί περισσότερο.

Η διάθεσή τους για κουβέντα κόπηκε στο δευτερόλεπτο. Το βλέμμα της Βαγγελιώς ήταν πιο εύλωτο και ξεκάθαρο από οποιαδήποτε άλλη υπόθεση ή σχόλιο είχαν σκοπό να κάνουν. Σήκωσαν και πάλι τις στάμνες στους ώμους και ένιωσαν το φορτίο τους να γίνεται πιο βαρύ, όταν είδαν τη Φιλιώ με τον Δρόσο και τη Μυρτώ να περνούν κι εκείνοι το κατώφλι της εκκλησίας. Πριν χωριστούν για τα σπίτια τους, έμειναν για λίγο να κοιτάζουν σιωπηλές τη σφαιριστή πόρτα της εκκλησίας και ένωσαν στις προσευχές τους την ελπίδα πως ο παπα-Μελέτης θα κατάφερε να κάνει τον σπόρο της λογικής να φυτρώσει ανάμεσα στις δυο οικογένειες. Διαφορετικά, το χωριό θ' αναγκαζόταν άλλη μια φορά να χορέψει στον ρυθμό μιας βεντέτας· και ήξεραν καλά πως όποιος χορεύει αυτό τον χορό, το σώμα του δε στάζει ιδρώτα αλλά αίμα.

Λίγο αργότερα, οι δύο οικογένειες είχαν μαζευτεί μέσα στην εκκλησία του χωριού. Τραγικές φιγούρες όλοι τους. Η αγωνία ήταν το μόνο πράγμα πάνω τους που τους έκανε να δείχνουν λιγότερο απόκοσμοι. Η Βαγγελιώ του Βενιέρη, που άλλοτε ήταν πάντα χαμογελαστή και περιποιημένη, με τις σφιχτές πλεξούδες να στεφανώνουν το κεφάλι της, στεκόταν όρθια μπροστά από ένα στασίδι· οι γροθιές ήταν σφιγμένες και το βλέμμα της καρφωμένο στη Φιλιώ, έτοιμο να την κατασπαράξει αν ήταν δυνατόν. Οι πλεξούδες της ήταν σχεδόν διαλυμένες, κάποιες τούφες από τα μαλλιά της έπεφταν άτσαλα πάνω στους ώμους της, ενώ τα μάτια της φάνταζαν σαν δυο μεγάλες μαύρες σκιές που έκρυβαν πίσω τους την άβυσσο. Ο παπάς δεν είχε ξεκινήσει ακόμη να μιλάει. Τον τρώμαζε το μίσος που αντίκριζε μπροστά του και έμεινε για μερικά δευτερόλεπτα να τους παρατηρεί, ζητώντας για άλλη μια φορά από τον Θεό να σταθεί δίπλα του. Η ασκητι-

κή, επιβλητική του μορφή είχε πάρει βιβλική διάσταση ανάμεσα στις εικόνες και στο ημίφως των κεριών. Παρόλο που όλοι ένιωθαν το αίμα τους να κοχλάζει, κανείς τους δεν τόλμησε να πει την πρώτη κουβέντα, μέχρι να αποφασίσει εκείνος να πάρει τον λόγο.

Η Φιλιώ συνέχιζε να κρατά στην αγκαλιά της τη Μυρτώ, που είχε κρύψει το μικρό της προσωπάκι ανάμεσα στα στήθη της μάνας της. Με τα χέρια τυλιγμένα προστατευτικά γύρω από τη μικρή της κόρη, κινούνταν ασυναίσθητα μια μπροστά και μια πίσω, όπως τη νανούριζε όταν ήταν μωρό. Άφηνε, ασταμάτητα, φιλιά αγχωμένα στην κορφή του κεφαλιού της, με τα μάτια της καρφωμένα στον παπά, προσπαθώντας ν' αποφύγει να έρθει αντιμέτωπη με το βλέμμα της Βαγγελιώς. Η μικρή σφιγγόταν όλο και περισσότερο επάνω της, ψάχνοντας τη μυρωδιά της μάνας της, για να ημερέψει τον φόβο που είχε κάνει το κορμάκι της από ώρα να τρέμει ανεξέλεγκτα. Ο Δρόσος, όρθιος δίπλα στη μάνα και την αδελφή του, κάρφωνε με το βλέμμα του τον Νικόλα και τον Σταύρο, έτοιμος να επιτεθεί με την παραμικρή τους κίνηση. Στα μάτια του δεν αποτυπωνόταν κανένα συναίσθημα: παγωμένα, κοιτούσαν με βλέμμα γυάλινο τους δύο Βενιέρηδες, που είχαν αποφασίσει τον θάνατό του. Ήθελε να τους κάνει ξεκάθαρο πως όχι μόνο δεν τους φοβόταν, αλλά αν τολμούσαν να τον πλησιάσουν, τότε θα απαντούσε κι εκείνος με το δικό του μαχαίρι. Ο Νικόλας δεν είχε ηρεμήσει ακόμη. Οι ανάσες του ήταν κοφτές, γρήγορες, και τα χέρια του είχαν ιδρώσει από την ένταση αλλά και την αγωνία για την τύχη του πατέρα του. Κοιτούσε ανήσυχος τη μάνα του και όταν γυρνούσε τα μάτια στην πλευρά του Δρόσου, νιώθοντας το βλέμμα του μικρού Αρχοντάκη να πέφτει προκλητικό επάνω του, δεσμευόταν σιωπηλά, σφίγγοντας τα δόντια, πως στην επόμενη συνάντησή τους ένας μόνο θα έμενε ζωντανός.

Μόνο ο Σταύρος έδειχνε να έχει αποκτήσει τον έλεγχο του εαυτού του και πάλι. Βλέποντας τη Μυρτώ να τρέμει στην αγκα-

λιά της μάνας της, σχεδόν είχε θυμώσει που δεν κατάφερε να συγκρατηθεί και ξέσπασε μπροστά σε ένα μικρό παιδί. Κοίταζε καρτερικά, με αγωνία, τον παπα-Μελέτη και κρεμόταν από τα χείλη του, ελπίζοντας να ακούσει τα νέα εκείνα που δε θα τον ανάγκαζαν να ξαναπιάσει το όπλο στα χέρια του. Σαν να διάβασε τις σκέψεις του ο Νικόλας, έριξε μια αιχμηρή ματιά προς το μέρος του, αναγκάζοντάς τον να χαμηλώσει το κεφάλι μπερδεμένος. Ο Σταύρος ήταν ολόιδιος με τον πατέρα του· θαρραλέος, μα λογικός και ήρεμος. Δεν το είχε στο αίμα του να σκορπίζει τον θάνατο, όμως η ματιά του αδελφού του δεν του άφηνε περιθώρια για το αντίθετο, αν ήθελε να μην τον θεωρήσει προδότη της οικογένειάς τους. Με το κεφάλι σκυφτό, περίμενε σιωπηλός, αφήνοντας όλες του τις ελπίδες για τη συνέχεια στα λόγια του παπα-Μελέτη.

Ο παπάς πήρε μια βαθιά ανάσα και σήκωσε το κεφάλι ν' αντικρίσει ξανά τις δύο οικογένειες. Με ήρεμο και όσο μπορούσε σταθερό τόνο τούς εξήγησε πώς είχαν τα γεγονότα, ανακοινώνοντάς τους τις αποφάσεις που είχαν πάρει οι άρχοντες των σπιτιών τους για τη συνέχεια. Πριν ακόμη ολοκληρώσει την τελευταία του φράση, είχαν ξεκινήσει ν' ακούγονται οργισμένες οι φωνές τους, με πρώτη εκείνη της Βαγγελιώς.

«Κάτι θα του 'καμε το χτύπημα και στο κεφάλι του άντρα μου, παπά! Δεν είναι λογικά όσα ξεστόμισες! Μου τον άφηκε παρόλυτο και ζητά από πάνω και τους γιους μου δούλους στσι δουλειές του; Μα την αλήθεια, σου δίνω όρκο πως, όσο ζω εγώ, αυτό δε θα γίνει!» ξέσπασε τρέμοντας από τον θυμό, προσπαθώντας να μη δείξει την απελπισία της μπροστά στους Αρχοντάκηδες.

«Τολμάς να παρακούς το πρόσταγμα του αντρός σου, Βαγγελιώ; Από πότε, μωρέ, σεις οι γυναίκες παίρνετε τον λόγο σε τούτα τα πράματα;» της φώναξε ο παπάς, παρόλο που υποψιαζόταν αυτή της την αντίδραση.

«Σωστά μιλά η μάνα μας, παπά, και άσε την ήσυχη!» μπήκε στη μέση ο Νικόλας. «Πώς σκέφτηκε ο κύρης μας ότι θα μπο-

ρούσαμε να δουλέψουμε για δαύτον; Να κοιτώ κάθε μέρα τα μούτρα του και να υπακούω κι από πάνω στις εντολές του; Μόνο νεκρός!» κατέληξε, χτυπώντας τη γροθιά του με τόση δύναμη, που έριξε μια εικόνα δίπλα από το στασίδι που κρατούσε όρθια τη Βαγγελιώ.

«Χαμηλά τη φωνή και κοντά τα χέρια σου, Νικολή, μέσα στην εκκλησιά, γιατί η υπομονή μου μαζί σου τελειώνει και θα σ' τα κόψω 'πό τη ρίζα!»

«Παπά, και ο δικός μου ο κύρης δεν τα λογάρισε σωστά», πετάχτηκε ο Δρόσος από την άλλη πλευρά, νιώθοντας μουνδιασμένος από τον θυμό του. «Τι να σας κάμουμε, μωρέ, μέσα στα πόδια μας; Και δε σας αρέσει κι από πάνω, τρομάρα σας!» αποκριθήκε, γυρίζοντας ειρωνικά αυτή τη φορά τα μάτια του στον Νικόλα. «Τούτος εδώ σήμερα θέλησε να με σκοτώσει. Ζητάς να βάλουμε τα φίδια μέσα στ' αρχοντικό και να τους δώσουμε και βιος από το βιος μας; Πράμα δε θα γίνει! Με οχτρούς εγώ μαζί δεν κάμω!» έφτυσε τις τελευταίες του κουβέντες, πριν ακουστεί και πάλι, πιο δυνατά αυτή τη φορά, η φωνή του παπά, προσπαθώντας να καλύψει τις φωνές τους.

«Αυτές είναι οι αποφάσεις και οι πατεράδες σας μου είπαν αλίμονο σε όποιον από σας τους παρακούσει. Εκείνοι είναι λογικοί. Σεις πώς βγήκατε ετσα διαολεμένοι; Ίντα νομίζετε θα καταφέρετε με τσι σκοτωμούς; Παλικάρια είστε! Ο ανθός του χωριού, ανάθεμά σας! Ατύχημα ήταν και το κατέχετε όλοι! Μάρτυς μου ο Θεός, δε θα σας αφήσω να βουτηχτείτε στο αίμα! Κι άμα δω ξανά κανέναν σας να κρατεί το όπλο, εγώ θα ορμήσω να φάω την τουφεκιά. Μα πριν 'ποθάνω, θα σας αφορίσω να βραίνει κρύμα τον λαιμό σας ούλη σας τη ζωή!» ξέσπασε έντονα, με τον αντίλαλο της φωνής του να κάνει τα λόγια του να ακούγονται σαν θεϊκή εντολή μέσα στην εκκλησία, προκαλώντας δέος και ανατριχίλα σ' όσους τον άκουσαν. «Συ, Φιλιώ, δεν έχεις πράμα να πεις για να μαζέψεις τον γιο σου;» έστρεψε την ελπίδα του σ' εκείνη που φαινόταν πιο ήρεμη απ' όλους.

«Θα σεβαστώ τη γνώμη του αντρός μου!» απάντησε ήρεμα στον παπά και, για πρώτη φορά, στράφηκε προς τη Βαγγελιώ. «Ο Αριστείδης δεν το 'θελε, Βαγγελιώ μου, και να είσαι σίγουρη πως εδώ τον κατατρώνε οι τύψεις του! Δεν τα θέλει για δούλους τα κοπέλια σου. Να βοηθήσει τη φαμελιά σας θέλει, τώρα που ο Ιάκωβος δεν μπορεί, αφού λαβώθηκε για το χατίρι του! Δεν το αντέχει το άδικο ο άντρας μου! Ετσά διάλεξε να το διορθώσει, και από μένα είστε όλοι καλοδεχούμενοι στο αρχοντικό μας! Κορόνα στην κεφαλή μου θα σας βάλω, αφού έτσι το θέλησε ο Αριστείδης!» ολοκλήρωσε προσέχοντας να κρατά χαμηλά τον τόνο στη φωνή της, για να μην τρομάξει περισσότερο η Μυρτώ, που έτρεμε ακόμη στην αγκαλιά της.

«Όταν μου μιλείς, Φιλιώ, τα μάτια σου θα κοιτούνε στο χώμα και δε θα τολμάς να τα σηκώνεις πάνω μου!» της απάντησε σκληρά και με τα δόντια σφιγμένα η Βαγγελιώ, χωρίς να παρασυρθεί καθόλου από την ηρεμία που είχαν τα λόγια της Φιλιάς. «Ανάγκη τα καλωσορίσματά σου δεν τα έχω. Το τι θα γίνει τελικά θα το δούμε μόνο σαν γυρίσει ο Ιάκωβος και μου τα πει και ο ίδιος. Μέχρι τότε, δε θέλω κουβέντα και να μη σας ανταμώσω στον δρόμο μου! Παπά, συγχώρα με, μα δε θέλω ν' ακούσω άλλο πράμα. Μου φόρτωσαν πολλά όσα ξεστομίσεις και θέλω να πάω σπίτι, να τα λογαριάσω μοναχή μου, χωρίς να θωρώ τσι φάτσες τους».

Ο παπα-Μελέτης, αφού ύψωσε τον τόνο της φωνής του για ακόμη μια φορά, προειδοποιώντας τους να μην πάρουν καμιά πρωτοβουλία μέχρι να επιστρέψουν οι άντρες από το Ρέθυμνο, τους άφησε να φύγουν. Δεν είχε νόημα να τους κρατήσει περισσότερο και ήξερε πως ήταν πολύ νωρίς ακόμη και για τις δύο οικογένειες να αποδεχτούν τον τρόπο που θα άλλαζε στο εξής η ζωή τους.

Πρώτη αποχώρησε η Βαγγελιώ· με τους γιους της να την ακολουθούν, κρατούσε το κεφάλι της ψηλά. Από τα μάτια της, όμως, είχαν ήδη ξεκινήσει να τρέχουν δάκρυα ανεξέλεγκτα. Σκεφτόταν τον Ιάκωβο σε μια άλλη γωνιά της Κρήτης, μόνο, να πονάει

χωρίς να μπορεί στο εξής να σταθεί στα πόδια του, και ένιωθε και τα δικά της πόδια ανήμπορα να την κρατήσουν. Ήθελε να τρέξει κοντά του. Να τον κλείσει στην αγκαλιά της και να πάρει επάνω της τον πόνο που ήξερε πως θα ένιωθε στην ψυχή του. Ούτε και αυτό όμως είχε τη δυνατότητα να κάνει. Δεν είχε τον τρόπο να πάει στο Ρέθυμνο, αλλά ακόμη και να μπορούσε, φοβόταν την αντίδραση των παιδιών της, εάν τα άφηνε πίσω μόνα χωρίς τον έλεγχό της.

Βαθιά μέσα της ήξερε πως ο Αριστείδης δεν έφταιγε και αναγνώριζε πως ήθελε πραγματικά να βοηθήσει την οικογένειά τους. Δε φανταζόταν όμως πώς θα άντεχε να περάσει το υπόλοιπο της ζωής της αναγκασμένη να κοιτά κάθε μέρα το πρόσωπο εκείνου που έδωξε μακριά τις ευτυχισμένες μέρες από το σπίτι της. Γύρισε να δει τα πρόσωπα των παιδιών της, που περπατούσαν σκυφτά και αμίλητα στο πλάι της. Η σιωπή τους αυτή, όμως, δεν έκρυβε καμία ηρεμία. Στα μάτια του Νικόλα μπόρεσε να διαβάσει κιόλας τον θάνατο και, για πρώτη της φορά, ήρθε στον νου της η μορφή της Φιλιάς, χωρίς να της προκαλεί οργή αλλά θλίψη.

Τη γυναίκα αυτή την είχε ήδη χαϊδέψει ο θάνατος, στερώνοντας της τον μεγάλο της γιο. Από τότε τη θυμάται να κυκλοφορεί στο χωριό με τα μάτια πάντα κόκκινα, σαν δυο πληγές αιώνια ανοιχτές. Με αυτά τα μάτια που έσταζαν αγωνία την κοιτούσε και πριν από λίγα λεπτά, καλωσορίζοντάς τη στο σπίτι της. Δέχτηκε αδιαμαρτύρητα την απόφαση του άντρα της και, παρά τα βαριά λόγια που ακούστηκαν στην εκκλησία, εκείνη τους άνοιξε το σπίτι της, προκειμένου να μη χάσει και τον δεύτερο γιο της. Ένιωσε το οξυγόνο να λιγοστεύει στο στήθος της, στη σκέψη πως αν δεν κατάφερε να συγκρατήσει τα αγόρια της, και κυρίως τον Νικόλα, σίγουρα θα πλησίαζε ο καιρός που θα βρισκόταν κι εκείνη στην ίδια θέση με τη Φιλιά να παλεύει με το πένθος.

«Να μην τολμήσει κανείς από τους δυο σας να πλησιάσει τον Δρόσο! Και αν δείτε στον δρόμο σας τη Φιλιά, κουβέντα να μη βγάλει το στόμα σας! Γροικάτε; Κουβέντα».

Μετά την αντίδραση που είχε η μητέρα τους πριν από λίγα λεπτά μέσα στην εκκλησία, αυτά τα λόγια ήταν τα τελευταία που περίμεναν να ακούσουν από το στόμα της. Ο τόνος της φωνής της, όμως, τους έδωσε να καταλάβουν πως έπρεπε να παραμείνουν σιωπηλοί, υπακούοντας την εντολή της. Ο Νικόλας ξέσπασε λίγη από την οργή του κλοτσώντας με όλη του τη δύναμη μια πέτρα που βρέθηκε στον δρόμο του. Μόλις όμως ένωσε τον Σταύρο δίπλα του να βγάζει έναν αναστεναγμό ανακούφισης, δεν κατάφερε να συγκρατηθεί και αμέσως όρμησε καταπάνω του. Τον έπιασε στην αρχή από τους ώμους και μετά, χάνοντας τον έλεγχο, ξεκίνησε να τον χτυπά και να του φωνάζει.

«Κιοτής είσαι, μωρέ, για προδότης; Μη νομίζεις πως δε σε κατάλαβα πριν πώς κοιτούσες τους Αρχοντάκηδες. Ο πατέρας μας απέμεινε μισός εξαιτίας τους! Αν εσύ νοιάζεσαι τη δική τους στενοχώρια περισσότερο απ' τη δική μας, εδά σταματάς να λογάσαι γι' αδελφός μου!»

Η σφαλιάρα που ένωσε από το χέρι της Βαγγελιώς έκαψε το μάγουλό του. Ούτε όταν ήταν παιδί δεν τον είχε χτυπήσει η μάνα του. Δεν μπορούσε να χωνέψει πως το είχε κάνει τώρα, και μάλιστα στον δρόμο έξω από το σπίτι τους, με μάρτυρες όλη τη γειτονιά που ήταν ήδη στις αυλές, κοιτώντας τα δυο αδέρφια να έχουν πιαστεί στα χέρια.

«Κι εσύ, Νικόλα, δε θα λογάσαι για γιος μου αν ξανασηκώσεις χέρι στον αδελφό σου! Ο Σταυρής είναι συννετός σαν τον πατέρα του! Πιο σωστά από όλους μας αντέδρασε και σεβάστηκε από την αρχή το πρόσταγμά του! Το ίδιο θα κάμεις τώρα κι εσύ, είτε σου αρέσει είτε όχι! Εκτός αν το 'χεις σκοπό να χτυπήσεις και τη μάνα σου για να κάνεις του κεφαλιού σου!»

Άφησε αμέσως από τα χέρια του τον Σταύρο και με ένα απολογητικό βλέμμα τον βοήθησε να σηκωθεί, αφού εκείνος προτίμησε να πέσει κάτω παραδομένος, παρά να χτυπήσει τον μεγάλο του αδελφό. Ψέλλισε μια συγγνώμη και έτρεξε μέσα στο σπίτι να κρύψει την ντροπή του γι' αυτό που μόλις είχε συμβεί.

Δεν τον ένοιαζε τόσο το χαστούκι της μάνας του· εκείνος πόνεσε πιο πολύ μόλις συνειδητοποίησε πως άφησε τον εαυτό του να ξεσπάσει στον μικρό του αδελφό. Ο Σταύρος κάτι πήγε να πει για να προλάβει τον Νικόλα, αλλά η Βαγγελιώ δεν τον άφησε. Κοίταξε θυμωμένη τους γείτονες που είχαν μαζευτεί τριγύρω, και αφού τους έστειλε στις δουλειές τους, τράβηξε τον γιο της μέσα στο σπίτι να περιποιηθεί τις πληγές του. Ήξερε πως ο Ιάκωβος θα γινόταν έξαλλος εάν μάθαινε όσα έγιναν εκείνο το πρωί. Η κατάσταση είχε ξεφύγει πολύ από τον έλεγχο, κι εκείνη έπρεπε να καταφέρει αυτή τη φορά να την πάρει στα χέρια της, συγκρατώντας πρώτα από όλα το θηρίο που είχε ξυπνήσει μέσα στα δικά της στήθη. Το μέλλον τους προδιαγραφόταν δύσκολο· με τον άντρα της ανήμπορο και έχοντας πάρει τις αποφάσεις που τους είπε νωρίτερα ο παπάς, ήταν πολλά τα πράγματα για τα οποία θα έπρεπε να φροντίσει. Το κυριότερο, όμως, ήταν να κρατήσει την οικογένειά της δεμένη και τους γιους της ζωντανούς.

«Δεύτερη φορά που σε απαντώ μπροστά μου, Ασημίνα, μέσα σε λίγη ώρα!» βγήκε απότομα από τις σκέψεις της η Βαγγελιώ, όταν αντιλήφθηκε πως το βλέμμα της ενοχλητικής, πλέον, γειτόνισσας ήταν καρφωμένο ξανά επάνω της.

«Παρεξήγησες, κυρά μου, και δεν το κάμω από κακό! Στ' αλήθεια ανησυχώ!» βιάστηκε η άλλη να δικαιολογηθεί. «Μια οικογένεια είμαστε σε τούτο το χωριό, και τη φωτιά, που πάει να κάψει τον γείτονα, πρέπει να τη βοηθούμε να σβήσει μην κάψει και το δικό μας σπιτικό!»

«Από τούτη τη φωτιά είναι καλύτερα να μείνουν όλοι μακριά! Έχεις κι εσύ κοπέλια, Ασημίνα· δασκάλεψέ τα, όπως κι αν έρθουν τα πράματα, να μην πάρουν θέση, και θεώρησε πως το χρέος σου το έκαμες! Πράμα άλλο δεν μπορείς!»

«Και με τα δικά σου τα κοπέλια ίντα θα γίνει, Βαγγελιώ; Μια κουβέντα μόνο θα σου πω κι άμα θες το καλό της φαμελιάς σου κράτησέ την! Καλά είναι να στέκει κανείς περήφανος, μα πιο καλά είναι άμα μπορεί να μένει λογικός! Μην αφήνεις την αγω-

νία και την πίκρα σου να πάρουνε τα γκέμια, γιατί το σπίτι σου θα γιομίσει δάκρυα!»

Η Βαγγελιώ έκανε να την αγριοκοιτάξει μόλις τελείωσε τη φράση της η Ασημίνα, όμως η αλήθεια που έβγαине από τα λόγια της έκανε τους ώμους της να κυρτώσουν ηττημένοι. Έξερε πως από την προηγούμενη μέρα είχε ήδη χάσει αρκετές φορές την ψυχραιμία της. Έξερε ποιο ήταν το σωστό, όμως η εικόνα του Ιάκωβου, να είναι στο εξής ανήμπορος, ξυπνούσε μέσα της κάτι που ούτε η ίδια δεν μπορούσε να κουμαντάρει. Πήγε ν' αρθρώσει μια κουβέντα με τα χείλη της στην Ασημίνα πριν κλειδώσει την καγκελόπορτά της, όμως το μετάνιωσε. Σήκωσε μόνο το χέρι σε έναν άτονο και προβληματισμένο χαιρετισμό και άχυνε το βήμα της να πάει ξανά κοντά στους γιους της.

Στο σπίτι των Αρχοντάκηδων η κατάσταση δεν ήταν ευκολότερη. Σε όλο τον δρόμο μέχρι εκεί, η Φιλιώ άκουγε τον Δρόσο να κατηγορεί συνεχώς τον πατέρα του για την απόφαση που πήρε. Όταν έφτασαν και η αυλόπορτά τους έκλεισε, ο Δρόσος τής πέταξε ένα υποτιμητικό βλέμμα κι έτρεξε να κλειστεί στην αποθήκη, που βρισκόταν στο πίσω μέρος της αυλής τους. Η Φιλιώ πήρε στην αγκαλιά της τη Μυρτώ και κάθισαν για λίγο στο πεζουλάκι, μπροστά από το παρτέρι με τα αγαπημένα της λουλουδία. Δεν ξεκίνησε να της μιλάει αμέσως της χάιδευε μόνο τρυφερά τα μαλλιά κι έτσι όπως την κρατούσε, μπορούσε να νιώσει το μικρό της στέρνο να πάλλεται ακόμη ταραγμένο. Η μικρή της έπαιρνε βαθιές ανάσες, προσπαθώντας να γεμίσει την ψυχή της με το άρωμα των πολύχρωμων λουλουδιών που βρίσκονταν μπροστά της. Είχε καρφώσει τα ματάκια της πάνω στα κόκκινα τριαντάφυλλα και στις πολύχρωμες βιολέτες, ζητώντας από τα χρώματά τους να διώξουν απ' τη μνήμη της όσα αντίκρισε εκείνο το πρωί. Μόλις η Φιλιώ ένιωσε την ανάσα της κόρης της να

επανέρχεται κάπως στον κανονικό της ρυθμό, την έστρεψε προς το μέρος της. Σχημάτισε με κόπο ένα ζεστό χαμόγελο στο πρόσωπό της και προσπάθησε να ντύσει τη φωνή και τα λόγια της με όσο πιο ζωνερά χρώματα μπορούσε, προκειμένου να εξαφανίσει τον φόβο από τα μάτια της μικρής της.

«Κοριτσάκι μου, ξέρω πως τρόμαξες με όσα έγιναν σήμερα...» άρχισε να της μιλάει και, πριν προλάβει να πει κάτι περισσότερο, ξεχύθηκαν ορμητικά από το στόμα της μικρής τα φοβισμένα λόγια, που έκαναν πάλι τα μάτια της να τρέχουν.

«Μαμά, φοβάμαι πολύ! Νόμιζα πως θα μας σκοτώναν! Είδες πώς μας κοιτούσαν; Πώς θωρούσαν τον Δρόσο; Γιατί θέλει ο μπαμπάς να τους φέρει να μείνουνε κοντά μας, εκείνος δε φοβάται; Κι εσύ πώς το δέχτηκες; Δε φοβάσαι μη σκοτώσουν τον Δρόσο μας ή τον πατέρα; Πώς θα ζήσουμε όλοι μαζί;» έτρεχαν σαν χείμαρρος οι ερωτήσεις από τα χείλη της Μυρτώ και οι παλάμες της, παγωμένες, έψαχναν να χωθούν μέσα στα χέρια της μητέρας της, ενώ τα μάτια της είχαν καρφωθεί στα χείλη της, περιμένοντας τις απαντήσεις.

Ύστερα από ακόμη μία σφιχτή αγκαλιά, που τη βοήθησε να κερδίσει λίγο χρόνο και να βάλει σε τάξη τα λόγια της, πήρε μια βαθιά αναπνοή και ξεκίνησε την προσπάθεια να της εξηγήσει. Να της πει όσα μπορούσε να καταλάβει και να επεξεργαστεί το παιδικό της μυαλό, χωρίς να χάσει από τόσο νωρίς την αθωότητά του.

«Κοριτσάκι μου, κοίτα δω αυτά τα λουλούδια. Κοίταξε τα τριαντάφυλλα, τι όμορφα που είναι! Πόσο ωραία σκορπούν τη μυρωδιά τους, μα θωρείς πως έχουνε κι αγκάθια. Δείχνουνε άγρια και αν δεν προσέξεις, θα σου τρυπήσουνε το χέρι. Δες όμως και τσι βιολέτες. Τα κλαράκια τους είναι τρυφερά και δείχνουν απροστάτευτα μπροστά σε όποιο χέρι θελήσει να τα ξεριζώσει από το χώμα. Θωρείς τι όμορφα που στέκονται όλα μαζί στην αυλή μας; Μα τα ρόδα να κατέχεις πως έχουν πιο ευαίσθητο ανθό· εύκολα μπορεί να χάσουν ένα ένα τα πέταλά τους

και να μείνουμε μοναχά με τ' αγκάθια. Σαν τα 'χουμε πλάι με τσι βιολέτες, όμως, ο κήπος μας δε χάνει ποτέ το χρώμα και τσι μυρωδιές του. Κείνες αντέχουν πιο πολύ. Και σα τσι θωρούν τα τριαντάφυλλα, θυμούνται κι αυτά την ομορφιά τους και ανθίζουνε ξανά. Ετσά συνέβη και τώρα, κόρη μου. Η Βαγγελιώ και τα κοπέλια της μαράθηκαν σαν έμαθαν για το κακό που βρήκε τον κύρη τους. Μείνανε μόνο με τ' αγκάθια τους, έτοιμα να ματώσουν όποιο χέρι πάει να τ' ακουμπήσει. Σαν όμως τους πάροουμε κοντά μας, όπως πρόσταξε ο πατέρας σου, και τους φροντίσουμε, η ψυχή τους λίγο λίγο θα μαλακώσει και ο ανθος τους θα βγει ξανά. Έχουν πόνο μέσα στσι καρδιές τους και τα αγκάθια δε θα φύγουν από πάνω τους. Αν όμως τους πλησιάζεις με σεβασμό και προσοχή σαν αυτά τα τριαντάφυλλα, δε θα πληγωθείς ποτέ. Στον τόπο μας, τσι αποφάσεις τσι παίρνουν πάντα οι άντρες και ο κύρης του κάθε σπιτιού. Εμείς, τα θηλυκά, πρέπει να έχουμε εμπιστοσύνη στην κρίση του και να υπακούμε στον λόγο του. Ο κύρης μας ξέρει ίντα κάμει, κόρη μου. Θέλω να σκουπίσεις τα μάτια σου τώρα και να μην τα ξαναδώ να κλαίνε από φόβο».

Τα όμορφα λόγια και η ήρεμη φωνή της μητέρας της κατάφεραν να πάρουν μακριά από τη Μυρτώ όλα τα άσχημα συναισθήματα των τελευταίων ωρών. Τα δάκρυα σταμάτησαν και τα μάτια της άρχισαν να αποκτούνε ξανά τη χαμένη τους σπιρτάδα. Μόλις η Φιλιώ έπαψε να μιλάει, άφησε ένα τρυφερό φιλί στο μέτωπο της κόρης της, κι εκείνη τύλιξε τα χέρια γύρω από τον λαιμό της. Σηκώθηκαν και οι δυο από το πεζουλάκι και η Φιλιώ έστειλε τη μικρή της να ετοιμάσει το τραπέζι, μέχρι εκείνη να φωνάξει τον Δρόσο για το φαγητό. Η Μυρτώ, με το βήμα της να έχει βρει και πάλι την ανεμελιά του, έτρεξε σχεδόν χοροπηδώντας μέσα στο σπίτι. Οι κουβέντες της μητέρας της κατάφεραν να της δημιουργήσουν την αίσθηση πως ήταν όλα απλά, μια κακιά στιγμή, και πως πολύ γρήγορα η οικογένειά της θα έβρισκε την ηρεμία, ακόμη και δίπλα στην οικογένεια Βενιέρη.

Όση ώρα προσπαθούσε η Φιλιώ να γαληνέψει την κόρη της, δε σταμάτησε να έχει το μυαλό της στον Δρόσο. Ήταν πολύ θυμωμένη με τον τρόπο που της είχε μιλήσει νωρίτερα και κυρίως με όσα τον άκουσε να λέει για τον πατέρα του. Με κόπο είχε καταφέρει να συγκρατηθεί, για να μην κάνει την κατάσταση χειρότερη μπροστά στα μάτια της μικρής. Όσο πλησίαζαν τα βήματά της προς την αποθήκη, ένας σκληρός, μονότονος μεταλλικός ήχος πλήγωνε τ' αυτιά της. Ανοίγοντας την πόρτα, βρέθηκε πάνω στον Δρόσο, να έχει σε περίοπτη θέση μπροστά του το μαχαίρι που του έκανε δώρο ο πατέρας του στα τελευταία του γενέθλια. Το βλέμμα του είχε κολλήσει πεισματικά στην κοφτερή του λεπίδα κι εκείνος με το ακονιστήρι προσπαθούσε να δώσει και στα παλιά τους μαχαίρια την ίδια κόψη. Δίπλα του στέκονταν καλοφροντισμένα δυο όπλα· τα είχε καθαρίσει, όπως του έμαθε ο πατέρας του, τα λάδωσε και τα είχε κοντά του, έτοιμα ανά πάσα στιγμή να εκπληρώσουν τον σκοπό τους.

Ο Δρόσος ούτε που γύρισε να κοιτάξει προς το μέρος όπου βρισκόταν η μητέρα του· συνέχισε μόνο ν' ακονίζει τα μαχαίρια προκλητικά, βάζοντας ακόμη περισσότερη ένταση στις κινήσεις του. Ένα ρίγος ήρθε να διαπεράσει τη Φιλιώ στη θέα του γιου της και οι ανάσες της ήταν αδύναμες και ανήμπορες να φτάσουν να γεμίσουν τα πνευμόνια της. Βλέποντας τον Δρόσο, σχεδόν αμούστακο ακόμη, να έχει χάσει από τη μορφή του καθετί που μπορεί να θύμιζε τη ζωντάνια της νιότης του και να έχουν γεμίσει τα μάτια του με μίσος, ένιωσε στο στήθος της το βαρύ πένθος να την κατακλύζει. Η επιπολαιότητα και το πείσμα της ηλικίας του, σε συνδυασμό με τη βαθιά ανάγκη του να διεκδικήσει την τιμή που ένιωσε πως του έθιξαν, ήταν βέβαιο πως θα τον οδηγούσαν στον θάνατο. Και αυτό δεν ήταν κάτι που θα άντεχε να ζήσει η Φιλιώ για δεύτερη φορά. Χτύπησε με δύναμη την πόρτα να κλείσει πίσω της για να μην ακουστούν οι φωνές τους στο σπίτι, κι έτρεξε να σταθεί μπροστά στον γιο της. Πήρε από μπροστά του το μαχαίρι που του 'χε κάνει δώρο ο πατέρας του, το κάρφωσε με δύ-

ναμη πάνω στον ξύλινο πάγκο που ήταν ακουμπισμένα τα όπλα και άρπαξε στα χέρια της ένα από αυτά, σημαδεύοντάς τον.

«Πες μου, μάνα, ότι σου σάλεψε! Εισά μπορώ να καταλάβω και τις κουζουλάδες που 'λεγες στην εκκλησία για καλωσορίσματα στους Βενιέρηδες!» της μίλησε πρώτα εκείνος ατάραχος, με την ειρωνεία διάχυτη ανάμεσα στις κουβέντες του.

«Σκασμός, Δρόσο, και σαν μιλάς στη μάνα σου θα στέκεσαι προσοχή!» του φώναξε οργισμένη, χτυπώντας δυνατά το κοντάκι του όπλου στο πάτωμα, πριν το σηκώσει σημαδεύοντάς τον ξανά.

«Ακόμη και όταν η μάνα μου με σημαδεύει με τ' όπλο;» συνέχισε στον ίδιο τόνο.

«Τον έναν μου γιο τον έχασα! Αν είναι να χάσω κι εσένα, καλλιά το 'χω να προλάβω να σε σκοτώσω με τα χέρια μου, παρόρα να σ' αφήσω να πας να σφαχτείς μοναχός!»

«Του άντρα σου πες τα, μάνα, που θέλει να βάλουμε τους Βενιέρηδες στο σπίτι μας! Κείνοι ετοιμάζονται να μας σκοτώσουν κι εμείς τους καλάμε στην αυλή μας... Εγώ δεν...»

«Συ δε θα κάμεις πράμα!» τον διέκοψε. «Με ακούς; Πράμα! Ο άντρας μου είναι ο κύρης σου και χρωστάς σεβασμό στον λόγο και τη θέλησή του! Σαν κάμεις δικό σου σπιτικό, τα κουμάντα θα τα 'χεις εσύ! Εδά, όμως, νόμος είναι ο λόγος του πατέρα σου! Κείνος προσπαθεί να σου σώσει τη ζωή κι εσύ τραβάς μοναχός σου να τη χαλάσεις! Οι βόλτες μέσα στο χωριό κομμένες! Και σαν τύχει να συναντήσεις κανέναν Βενιέρη κει που πηγαίνεις τα ζώα, τα μάτια σου θα στραφούν αλλού και ο δρόμος σου θ' αλλάξει, με κατάλαβες;»

«Ν' αλλάζω τον δρόμο μου λες και τους φοβούμαι; Δε γίνονται τούτα, μάνα, κατάλαβέ το», διαμαρτυρήθηκε ξανά, με χαμηλό το βλέμμα όμως αυτή τη φορά και έχοντας κατεβάσει τον τόνο της φωνής του.

Η Φιλιώ είχε αφήσει το όπλο στην άκρη, όμως τα μάτια της συνέχιζαν να τον κατακεραυνώνουν, δίνοντάς του να καταλάβει πως τα περιθωριά του είχαν στενέψει.

«Αυτό που θα γίνει είναι αυτό που σου λέει τώρα η μάνα σου! Μέχρι να έρθει ο άντρας μου πίσω, τα κουμάντα του σπιτιού είναι σ' εμένα και όχι απάνω σου. Αν κάμεις πράμα αλλιώτικο από αυτά που σου είπα, να ξέρεις πως εσύ θα είσαι αυτός που ατίμασε τη φαμελιά μας και όχι οι Βενιέρηδες! Όποιος θέλει να λογίζεται για άντρας, ακολουθεί πρώτα τους νόμους τη φαμελιάς του και δεν κάμει του κεφαλιού του. Παράτα τώρα αμέσως τα σιδερικά από τα χέρια σου και τρέχα μέσα που μας έχει στρώσει η αδελφή σου για φαγητό!»

Τον έβλεπε να πηγαίνει προς το σπίτι με το βήμα του νευρικό και τις γροθιές του σφιγμένες, και η δυσφορία που ένιωσε την έκανε να πισωπατήσει βρίσκοντας στήριξη τελευταία στιγμή στον πάγκο με τα εργαλεία. Ούτε εκείνη ήταν σίγουρη για το πώς θα πήγαιναν τα πράγματα στο εξής. Το βλέμμα της Βαγγελιώς και ο τρόπος που έπεφταν νωρίτερα τα μάτια του Νικόλα πάνω στον Δρόσο δεν της άφηναν πολλά περιθώρια αισιοδοξίας γι' αυτή τη συμβίωση. Το μόνο που την ηρεμούσε ήταν η σκέψη πως θα επέστρεφε σε λίγες μέρες ο Αριστείδης και το σπίτι της θα έπαυε να είναι χωρίς προσάτη. Αυτό που έπρεπε να κάνει για την ώρα εκείνη, το έκανε. Τώρα, θα έπρεπε να δείξει εμπιστοσύνη στην απόφαση του άντρα της και να προσπαθήσει από την πλευρά της να κάνει τα πράγματα όσο το δυνατόν ευκολότερα. Να προσπαθήσει με την υπομονή και τη στοργή της να κάνει τα ρόδα ν' ανθίσουν και πάλι στην αυλή του σπιτιού της.

Οι οπλές από το άλογο του Αριστείδη ακούγονταν να χτυπούν περήφανα πάνω στο χώμα και όλη η γειτονιά είχε βγει έξω, να υποδεχτεί τον Ιάκωβο που επέστρεφε στο σπίτι του. Δυο εβδομάδες είχαν περάσει από τα γεγονότα και ο παπα-Μελέτης κατέβαινε κάθε δυο μέρες στο Ρέθυμνο για να φέρνει τα νέα στη Βαγγελιώ. Την τελευταία φορά που επέστρεψε της ανακοίνωσε πως, από την επόμενη μέρα, θα είχε ξανά τον άντρα της στο σπίτι. Ένα σφίξιμο στο στομάχι ερχόταν να αφήσει μισή τη χαρά της, όταν θυμόταν τον Ιάκωβο να γυρίζει καμαρωτός από τις δουλειές του, σηκώνοντάς τη στην αγκαλιά του, πριν ξεκινήσει να ψαχουλεύει το τσουκάλι για να βρει τι του είχε μαγειρέψει. Ήξερε πως δε θ' αντίκριζε ξανά αυτή την εικόνα, όμως έσφιγγε τα δόντια και προσπαθούσε να μην ξεχνάει να ευχαριστεί τον Θεό, που τουλάχιστον θα τον είχε δίπλα της ζωντανό. Τις μέρες που μεσολάβησαν, κατόρθωσε να κρατήσει τα παιδιά της μακριά από την οικογένεια του Αρχοντάκη. Ξαν να είχαν συνεννοηθεί όλοι να μη συναντηθούν ξανά οι δρόμοι τους, μέχρι να γυρίσουν οι άντρες και να ξεκαθαρίσουν την κατάσταση.

Παραταγμένοι στη σειρά έξω από την αυλή του σπιτιού τους, περίμεναν τον Ιάκωβο· πρώτη η Βαγγελιώ και δίπλα της ο Νικό-

λας με τον Σταύρο. Με απαίτηση της Βαγγελιώς φορούσαν όλοι τα καλά τους ρούχα, ενώ εκείνη είχε ετοιμάσει μυζηθροπιτάκια και χοχλιούς κοκκινιστούς που ήταν τα αγαπημένα του Ιάκωβου. Για να τον ευχαριστήσει και να ομορφύνει την επιστροφή του στο σπίτι, πάνω στο τραπέζακι της αυλής είχε αφήσει μια κανάτα γεμάτη τσικουδιά και δίπλα έναν δίσκο με πολλά ποτήρια, να κεράσει όλη τη γειτονιά για το καλωσόρισμα του άντρα της. Οι φοβισμένοι ψίθυροι των γυναικών για την εξέλιξη των πραγμάτων έφταναν σαν ενοχλητικός θόρυβος στ' αυτιά της Βαγγελιώς. Τα μάτια όλων, που ήταν καρφωμένα επάνω της, της θύμιζαν την ευθύνη που είχε να κρατήσει τη λογική και την ψυχραιμία της, και το βάρος αυτό ερχόταν όλο και περισσότερο σε σύγκρουση με τον θυμό που ένιωθε να φουσκώνει στο στήθος της.

Μόλις είδε το κάρο να στρίβει τον χωματόδρομο για το σπίτι τους, η ματιά της αναζήτησε τη μορφή του Ιάκωβου. Τα βλέμματά τους συναντήθηκαν κι εκείνη τον κοίταξε βαθιά στα μάτια, προσπαθώντας να αποκρυσταλλώσει τις σκέψεις του. Αυτό που διάβαζε όμως στο βλέμμα του, καθώς τον έβλεπε να κοιτά διαδοχικά μια εκείνη με τα παιδιά τους και μια τον κόσμο που είχε μαζευτεί, έσκιζε την καρδιά της στα δύο. Ο άντρας της, ο πάντα περήφανος Ιάκωβός της, αισθανόταν αμήχανος μπροστά στα βλέμματα του κόσμου. Είχε στολίσει το πρόσωπό του με το πιο λαμπερό του χαμόγελο, όμως τα μάτια του αρνούσαν να εναρμονιστούν με τη χαρά που προσπαθούσε να δείξει. Τον χειροκρότησαν και τον υποδέχτηκαν όλοι σαν να ήταν ήρωας, εκείνος όμως φαινόταν να κρυφοκοιτά ανυπόμονα την πόρτα του σπιτιού του, σαν να βιαζόταν να κλειστεί εκεί μέσα, προσπατευμένος από κάθε περιέργη ματιά, που προσποιούνταν θαυμασμό, κρύβοντας πίσω της τη λύπη. Και όσο το κάρο πλησίαζε, όσο πιο πολύ ξεχώριζε τη θλίψη στο βλέμμα του, τόσο πιο μεγάλο γινόταν και το χαμόγελό του, δίνοντάς της να καταλάβει πως, ό,τι κι αν ένιωθε στο εξής, θα το κρατούσε καλά μέσα του. Εκείνη, το μόνο που θα μπορούσε να κάνει, ήταν να σταθεί διακριτικά

πλάι του και χωρίς ερωτήσεις να σηκώσει ο καθένας το κομμάτι του σταυρού που του αναλογεί.

Μόλις το κάρο έφτασε μπροστά στο σπίτι τους, ο Αριστείδης τράβηξε δυνατά το χαλινάρι του αλόγου και μ' ένα σάλτο βρέθηκε κάτω. Χαμήλωσε το κεφάλι θλιμμένος, μόλις αντίκρισε τη Βαγγελιώ, και έκανε νόημα στον Σταύρο να τον βοηθήσει να κατεβάσουν τον πατέρα του από την καρότσα. Ο Σταύρος τράβηξε το σίδερο που ασφάλιζε τον μεντεσέ της καρότσας και, ανοίγοντας την πόρτα, είδε ξαφνιασμένος τον πατέρα του να κάθεσαι πάνω σε αυτή την περίεργη καρέκλα. Η έκπληξη του όμως έγινε μεγαλύτερη, όταν, μόλις τον κατέβασαν από την άμαξα, εκείνος με ένα χτύπημα στην πλάτη τού ένευσε να τον αφήσει να προχωρήσει μόνος του. Κινούσε την καρέκλα σπρώχνοντας τους τροχούς με τα χέρια του και τα μάτια του είχαν καρφωθεί μόνο στα μάτια της Βαγγελιώς, αγνοώντας οποιαδήποτε άλλη παρουσία. Το βλέμμα του όμως είχε κάτι το διαφορετικό και η παλιά του γλύκα έλειπε. Ήταν γεμάτο με αγάπη, αλλά μια αγάπη αλλιώτικη· απαιτητική και κοφτερή, που απειλούσε να την κάνει χίλια κομμάτια, αν διαπίστωνε έστω και λίγο οίκτο μέσα στη ματιά της. Δε χρειάστηκε κάτι περισσότερο για να καταλάβει η Βαγγελιώ πως στο εξής την περίμεναν πολύ σκληρές μάχες, κυρίως με τον εαυτό της. Η αυστηρότητα στα μάτια του Ιάκωβου δεν ήταν τίποτε άλλο από μια κρυμμένη παράκληση να κρατήσει εκείνη τις ισορροπίες στη ζωή ανάμεσά τους, όπως ήταν πριν έρθει εκείνη η καταραμένη μέρα. Να τον κάνει να νιώσει και πάλι δυνατός. Ήταν ολοφάνερη η μάχη που γινόταν μέσα του, να κρατήσει ζωντανή την περηφάνια του, και δεν ήταν πρόθυμος να ανεχτεί το παραμικρό δάκρυ συμπόνιας, ούτε από εκείνην, ούτε και από τους γιους τους.

Μόλις στάθηκε στο πλάι της, η Βαγγελιώ τον αγκάλιασε, προσπαθώντας να εμποδίσει να κυλήσουν από τα μάτια της τα δάκρυα που έκρυσαν χαρά και πόνο μαζί. Ο Ιάκωβος ανταπέδωσε την αγκαλιά της με ένα πιο συγκρατημένο χάδι και της έκα-

νε νόημα να κάνει όσα έπρεπε για να ξεμπερδέψουν με τη γειτονιά και να βρεθούνε μόνοι στο σπίτι τους. Η Βαγγελιώ έτρεξε μέσα στην αυλή να γεμίσει τα ποτήρια με τις τσικουδιές και να κεράσει όσους βρισκονταν εκεί. Βγαίνοντας, είδε τον Αριστείδη να πηδά πάνω στο κάρο έτοιμος να φύγει. Δεν είχε ανταλλάξει κουβέντα με κανέναν, ενώ απέφευγε ακόμη και να κοιτάξει την ίδια και τους γιους της.

«Εσύ δε θα πιεις στην υγεία του Ιάκωβου, Αριστείδη;» τον πρόλαβε, κρατώντας υψωμένο τον δίσκο μπροστά του για να πάρει εκείνος το πρώτο κέρασμα. «Ο άντρας μου σου έσωσε τη ζωή, κι εδώ φεύγεις χωρίς να σηκώσεις ένα ποτήρι για χάρη του;»

Ο Αριστείδης ήπια μονορούφι την τσικουδιά, κοιτάζοντας ενοχλημένος τη Βαγγελιώ και απολογητικά τον Ιάκωβο, που είχε καρφώσει τα μάτια του επάνω της, θυμωμένος από το θράσος της να μιλήσει έτσι σε έναν άντρα, και μάλιστα μπροστά σε όλη τη γειτονιά. Το κάρο έφυγε από τον δρόμο τους και μόλις κεράστηκαν όλοι και μπήκαν κι εκείνοι στο σπίτι τους, ο Ιάκωβος βρήκε την αφορμή στην πράξη της Βαγγελιώς να βάλει από την αρχή τα πράγματα στη θέση τους. Είχε μάθει από τον παπά για όλα όσα είχαν συμβεί. Βαθιά μέσα του καμάρωσε για τους γιους του που δε δίσταζαν να προστατέψουν την τιμή του πατέρα τους. Από την άλλη, όμως, η οργή και το μίσος για τα οποία του μίλησε ο παπάς τού έδωσαν να καταλάβει πως δεν απείχαν μακριά από τον φόνο, και κάτι τέτοιο δεν έπρεπε να συμβεί.

Έπρεπε να τους σφίξει λοιπόν από την αρχή τα λουριά, για να μπορέσουν να προχωρήσουν στο μέλλον όπως τα είχανε συμφωνήσει με τον Αριστείδη. Ο λόγος άλλωστε που δέχτηκε ο Ιάκωβος αυτή τη συμφωνία δεν ήταν, όπως πίστεψαν όλοι, από απλή συγκατάβαση. Ο Αριστείδης τού χρωστούσε και ο Ιάκωβος, όσο μεγαλόψυχος και να ήταν, δεν μπορούσε να παραβλέψει την αλλαγή που θα είχε από εδώ και πέρα η ζωή του. Αποφάσισε λοιπόν και ο Ιάκωβος, αφού το δικό του μέλλον προβλεπόταν να είναι αχώριστο με τους δυο τροχούς που τον κουβαλού-

σαν, να φροντίζει τουλάχιστον το μέλλον των παιδιών του. Με τη συμφωνία που έγινε, τους εξασφάλισε δουλειά με καλή μεταχείριση και τις γνώσεις του Αριστείδη για τη γη, που θα τους βοηθούσαν να στρώσουν το δικό τους μέλλον αργότερα. Η μετακόμισή τους στο κτήμα των Αρχοντάκηδων δεν ήταν κάτι που θεώρησε αρχικά απαραίτητο, όμως όταν ο Αριστείδης τού εξήγησε πως εκεί, με τις ανέσεις που θα είχαν, θα ήταν κάπως πιο εύκολα τα πράγματα και για τη Βαγγελιώ, τότε έδωσε το χέρι του κι έκλεισε τη συμφωνία χωρίς δεύτερη σκέψη.

Εκτός από όλα αυτά, όμως, ο Ιάκωβος εκτίμησε βαθιά όσα έκανε ο Αριστείδης για εκείνον. Δύο εβδομάδες στο νοσοκομείο ήταν άγρυπνος φρουρός δίπλα του και ακλόνητος κυματοθραύστης κάθε φόβου και ανασφάλειάς του. Ίσως πρώτη φορά στη ζωή του ένιωθε πως είχε αποκτήσει κάποιον φίλο. Δεν είχε λοιπόν σκοπό να αφήσει την εκδίκηση, που φώλιαζε στα στήθη της Βαγγελιώς και των παιδιών του, να κάνει τα πράγματα να αλλάξουν, προσκαλώντας για μόνιμο συγκάτοικο στα δυο σπίτια τον θάνατο.

Μόλις η πόρτα του σπιτιού τους έκλεισε, αφήνοντας έξω τα αδιάκριτα αυτιά και βλέμματα, η οικογένεια κάθισε στο τραπέζι και ο Ιάκωβος, χωρίς να χάσει χρόνο, έδωσε σε αυτό τους το γεύμα τον χαρακτήρα οικογενειακού συμβουλίου. Με τη φωνή του να αλλάζει χρώμα και ένταση, τους εξήγησε πως είχε μάθει τα πάντα από τον παπά σχετικά με τις αντιδράσεις τους. Σαν παιδιά μικρά, που κάποιος τα τιμώρησε άδικα, στέκονταν και οι τρεις μπροστά του, με τα κεφάλια κατεβασμένα, να δέχονται τις επιπλήξεις του Ιάκωβου. Ο Νικόλας μόνο κάποιες στιγμές προσπάθησε να υπερασπιστεί τον εαυτό του, αλλά οι κλοτσιές της Βαγγελιώς κάτω από το τραπέζι και τα τσιμπήματα του Σταύρου από δίπλα του τον επανέφεραν γρήγορα στην τάξη.

Όταν το θέμα έφτασε όμως στην επικείμενη μετακόμιση, τότε τα πράγματα δυσκόλεψαν. Μετρώντας με προσοχή τα λόγια της, προσπάθησε να μεταπείσει τον άντρα της η Βαγγελιώ, αλ-

λά το μόνο που έβρισκε μπροστά της ήταν ένα αδιαπέραστο τείχος. Και όταν ο Νικόλας, πάνω στα νεύρα του, χτύπησε το χέρι στο τραπέζι βγάζοντας τον εαυτό του έξω από αυτή τη συμφωνία, ένιωσε την οργισμένη φωνή του πατέρα του να φτάνει μέχρι τα μύχια της ψυχής του, απαγορεύοντάς του να ξαναπάρει τον λόγο, εκφέροντας άποψη ενάντια στην επιθυμία του. Ο Σταύρος ήταν ο μόνος ο οποίος άκουγε προσεκτικά, με σεβασμό, αποφεύγοντας αρχικά να πάρει θέση. Όταν όμως άκουσε όλα τα επιχειρήματα του πατέρα του, παραδέχτηκε πως, όσο και αν δεν του άρεσε, αυτή ήταν η πιο σοφή λύση και τάχθηκε μαζί του, υπερασπίζοντάς τον. Ώρες μετά την αρχή της συζήτησής τους, αποδέχτηκαν όλοι με βαριά καρδιά πως, από τις επόμενες μέρες, θα έπρεπε να ξεκινήσουν να ετοιμάζονται για την καινούργια τους ζωή στο κτήμα των Αρχοντάκηδων.

Μόλις η Μυρτώ είδε τον πατέρα της να περπατά τον δρόμο προς το σπίτι, έτρεξε με όλη της την ορμή να πέσει επιτέλους στην αγκαλιά του, κι εκείνος την κράτησε σφιχτά ζητώντας από τη μυρωδιά των μαλλιών της να ελαφρύνει λίγο το βάρος που ένιωθε να κουβαλά επάνω του. Η Φιλιά ήταν μέσα στο σπίτι και μόλις άκουσε τις χαρούμενες φωνές της κόρης της, έτρεξε αμέσως στην αυλή να υποδεχτεί κι εκείνη τον Αριστείδα. Ο μόνος που δε συμμεριζόταν τη χαρά της επιστροφής του πατέρα του ήταν ο Δρόσος. Μόλις είχε κουβαλήσει το γάλα και ξέπλενε τα καρδάρια μέσα στη σκάφη με το νερό, για να είναι καθαρά για το βραδινό άρμεγμα. Κοίταξε τον πατέρα του να μπαίνει στην αυλή τους και συνέχισε αδιάκοπα τη δουλειά του, ώσπου τον χτύπησε το βλέμμα της μάνας του, απαιτώντας να φερθεί με τον σεβασμό που έπρεπε. Άφησε απρόθυμα το καρδάρι που κρατούσε, τίναξε τα χέρια του και αφού σκούπισε πάνω του ό,τι νερά είχαν απομείνει, πλησίασε τον πατέρα του να τον καλωσορίσει.

«Δυο εβδομάδες πέρασαν κι έχεις γίνει παλικάρι, Δρόσο. Δε σε βλέπω, όμως, να χαιρέσαι που γύρισε ο κύρης σου», του μίλησε ήρεμα, αφήνοντας πάλι το γνωρίμο χτύπημα πάνω στον ώμο του Δρόσου, που τόσο τον εκνεύριζε.

«Μπορεί και να χαιρόμουν, αν δεν ήξερα πως αποφάσισες να κουβαλήσεις εδώ μέσα αυτούς τους βρομιάρηδες που θέλουν να με σκοτώσουν, και μάλιστα εξαιτίας σου!»

Η Φιλιώ, μόλις είδε το πρόσωπο του άντρα της να συρρικνώνεται από τον θυμό και τη γενειάδα του να κοντεύει να καλύψει κάθε σπιθαμή του, άρπαξε τη Μυρτώ από το μπράτσο και την έσυρε τρέχοντας μέσα στο σπίτι, αφήνοντας μόνους πατέρα και γιο να λύσουν τις διαφορές τους. Μέρρες τώρα, η κούραση έπαιξε περιεργα παιχνίδια στον Αριστείδη και τα νεύρα του ήταν τεντωμένα. Η στάση του Δρόσου και οι κουβέντες του ήταν οι σταγόνες που έκαναν το ποτήρι να ξεχειλίσει. Τον άρπαξε από την μπλούζα σηκώνοντάς τον σχεδόν στον αέρα και τον κόλλησε στον τοίχο που ήταν δίπλα στην πόρτα της αυλής τους, σφίγγοντας με το άλλο χέρι τον λαιμό του. Πλησίασε το πρόσωπό του τόσο κοντά, που ο Δρόσος σχεδόν μπορούσε να νιώσει τα γένια του πατέρα του να τον γρατζουνάνε, την ίδια στιγμή που τα θυμωμένα λόγια του άφηναν τις δικές τους γρατζουνιές στην ψυχή του. Με τρόπο που δεν του είχε μιλήσει ποτέ ξανά, του απαρίθμησε όλα όσα θα γίνονταν στο εξής, απαιτώντας από εκείνον απόλυτο σεβασμό και υπακοή στη θέλησή του. Ο Δρόσος τον κοιτούσε με βλέμμα κενό, ανέκφραστο. Μόλις ο Αριστείδης συνειδητοποίησε πως το χέρι του είχε σφιχτεί επικίνδυνα πλέον γύρω από τον λαιμό του γιου του, το τράβηξε απότομα και τον πήρε στην αγκαλιά του μετανιωμένος. Με πιο ήρεμη φωνή, αυτή τη φορά, προσπάθησε να του εξηγήσει πως αυτή ήταν η σοφότερη λύση για να μην κινδυνέψει κανείς τους.

Ο Δρόσος έμεινε ακίνητος και σιωπηλός ανάμεσα στα χέρια του πατέρα του, όμως τα λόγια του δεν είχαν καταφέρει να τον κάνουν να αλλάξει ούτε στο ελάχιστο τη στάση που είχε απο-

φασίσει εκείνος να κρατήσει. Ανάμεσα σε όσα του είπε ο Αριστείδης ήταν και κάποιες κουβέντες για τους γιους του Ιάκωβου, που χτύπησαν σαν καμπάνες πολέμου μέσα στ' αυτιά του. Στην προσπάθειά του να τον πείσει, επαινούσε τα δύο αγόρια του Βενιέρη για την εργατικότητα, την τιμιότητα και την αφοσίωσή τους στον πατέρα και στην οικογένειά τους. Από τον θάνατο του Στεφανή και μετά, ο Δρόσος προσπαθούσε κι εκείνος πολύ σκληρά να σταθεί δίπλα στον πατέρα και στην οικογένειά του. Η δική του αφοσίωση και εργατικότητα, όμως, δε στεφανώθηκαν ποτέ από τον παραμικρό έπαινο. Μια αδιόρατη απειλή ήρθε να τον τυλίξει και έδωσε στον εαυτό του την υπόσχεση πως, ό,τι και αν γινόταν, εκείνος θα κρατούσε τη θέση του ισχυρού σε αυτή τη συμβίωση που ποτέ του δεν επέλεξε.

Τις μέρες που μεσολάβησαν πριν από τη μετακόμιση των Βενιέρηδων, ο Αριστείδης δεν ξεκουράστηκε στιγμή. Αφού έδωσε σαφείς εντολές στους εργάτες για τα χωράφια και τα ζώα, ώστε να μην τους δημιουργήσουν ζημιά οι μέρες που έμειναν πίσω, ρίχτηκε με θέρμη στις επιδιορθώσεις που χρειαζόταν το παλιό του πατρικό, για να γίνει και πάλι κατοικήσιμο. Με την απρόθυμη βέβαια βοήθεια του Δρόσου, άδειασαν πρώτα το εσωτερικό του χώρου. Μοίρασαν ό,τι υπήρχε μέσα στις άλλες τους αποθήκες και μετά ξεκίνησαν τις εργασίες συντήρησης. Με τα ίδια του τα χέρια ο Αριστείδης άσπρισε το σπίτι μέσα και έξω, ενώ έξιψε, καθάρισε και έκανε σχεδόν καινούργια τα ξύλινα παντζούρια που είχαν φουσκώσει από τα χρόνια και την υγρασία.

Όσο ο χώρος σουλουπωνόταν, τόσο έρχονταν στο μυαλό του Αριστείδη παιδικές μνήμες από όσα είχε ζήσει εκεί και η χαρά του που το σπίτι θα αποκτούσε ξανά ζωή όλο και μεγάλωνε. Ήταν ευρύχωρο και ζεστό. Μπροστά βρισκόταν η μεγάλη σάλα με το τζάκι, στο πίσω μέρος υπήρχε μια μικρή κουζίνα, ενώ ένας στενός διάδρομος οδηγούσε στα δύο υπνοδωμάτια, που είχαν μάλιστα το καθένα δικό του τζάκι, εξασφαλίζοντας στους κατοίκους του σπιτιού ζεστές νύχτες ακόμη και μέσα στον βαρύ

χειμώνα. Η σκέψη της άνεσης που θα είχε η οικογένεια του Ιάκωβου, σε σχέση με τον τρόπο που ζούσαν μέχρι τώρα, χάρισε στον Αριστείδη για πρώτη φορά ένα ειλικρινές χαμόγελο ανακούφισης. Με ακόμη περισσότερο μεράκι και παρά την κούρασή του, καθάρισε και τα τρία τζάκια με τις καμινάδες τους, έβαψε τον χτιστό φούρνο που βρισκόταν έξω από το σπίτι και πρόσεξε να ολοκληρωθεί με λεπτομέρεια κάθε δουλειά που θα ομόρφαινε τον χώρο και θα τον έκανε πιο λειτουργικό.

Στο σπίτι του Ιάκωβου οι ρυθμοί ήταν εξίσου έντονοι, με τη Βαγγελιώ να μαζεύει τα υπάρχοντά τους για να είναι όλα έτοιμα σε λίγες μέρες που θα έπρεπε να μεταφερθούν στο κτήμα του Αρχοντάκη. Ο Ιάκωβος προσπαθούσε να προσαρμοστεί στη νέα του πραγματικότητα, αντιδρώντας όμως απότομα και άγαρμπα όταν η Βαγγελιώ ή κάποιος από τους γιους τους προσπαθούσαν να τον βοηθήσουν. Μέσα του μακάριζε τον Αριστείδη για τη λύση που είχε σκεφτεί με την καρέκλα, που του έδινε τουλάχιστον τη δυνατότητα να μην περνάει όλη του τη μέρα ξαπλωμένος στο κρεβάτι. Ό,τι χρειαζόταν από το σπίτι φρόντιζε να το παίρνει μόνος του και αυτό κατάφερε να του ανεβάξει κάπως το ηθικό. Μόνο όταν χρειαζόταν να πλυθεί ή έπρεπε να αλλάξει ρούχα αναγκαζόταν να δεχτεί τη βοήθεια της Βαγγελιώσ κι εκείνες οι στιγμές ήταν ό,τι χειρότερο για εκείνον. Βουτηγμένος στη σιωπή και με τα μάτια του ν' αποφεύγουν να διασταυρωθούν με τα δικά της, δεχόταν τις περιποιήσεις της και μετά παρέμενε για ώρα αμίλητος και χαμένος στις σκέψεις του, έχοντας πάντα δίπλα του ένα μικρό καραφάκι γεμάτο με ρακή.

Το τελευταίο βράδυ πριν από τη μετακόμιση συγκεντρώθηκε και πάλι η οικογένεια, για να συζητήσουν πώς θα δρομολογούσαν τις δουλειές με τα δικά τους ζώα. Ο Αριστείδης είχε προτείνει στον Ιάκωβο να ενώσει τα λίγα του ζώα με το δικό του κο-

πάδι. Σκόπευε να βοηθήσει ο ίδιος τους γιους του να το μεγαλώσουν, ενώ θα τους έδινε και επιπλέον χρήματα από τα έσοδα που θα είχαν είτε από το γάλα, είτε από το κρέας, όταν θα ερχόταν η ώρα να σφάξουν κάποια από αυτά. Η πρόταση αυτή, όμως, βρήκε εντελώς αντίθετη τη Βαγγελιώ, που όρθωσε το ανάστημά της.

«Άντρα μου, ξεχνάς, μου φαίνεται, ίντα 'γινε κείνη τη μέρα με τον Δημητρώ! Για κλέφτη τον κατηγορήσε τον Αρριστεΐδη και φούντωσε ο καβγάς, γιατί λέει τον έριξε στα λεφτά που 'θελε να του δώσει για τα ζώα», του θύμισε, με τον τόνο της φωνής της πιο έντονο απ' ό,τι συνήθιζε όταν του μιλούσε.

«Και που 'ναι, μωρέ γυναίκα, τώρα ο Δημητρός; Κρουμμένος στο σπίτι κάθεται και μεθοκοπά, λες και ασχολήθηκε ξανά κανείς μαζί του. Από κει να καταλάβεις πως τα λόγια που 'πε δεν είχαν μια ολιά* αλήθεια κι εδώ τον έχει φάει ο φόβος».

«Εγώ κατέχω πως, άμα μυριζεις τον καπνό, περιμένε λίγο και θα θωρείς και τη φωτιά. Και στο σπίτι μας αρκετή φωτιά έπεσε!» του απάντησε νευριασμένη και τα λόγια της θύμωσαν τον Ιάκωβο, που θα ξέσπαγε αν δεν έμπαινε στη μέση ο Νικόλας παίρνοντας τον λόγο.

«Πατέρα, σωστά μιλά η μάνα. Συχώρα την που σου φώναξε και άκου με που θέλω να σου πω κι εγώ. Δεν μπορώ να παρακούσω τον λόγο σου και θα πάμε στου Αρχοντάκη. Μα... σε παρακαλώ, μη μου ζητάς να δουλέψω για δαύτον. Άσε να κρατήσω εγώ το κοπάδι μας, να το μεγαλώσω, και στείλε τον Σταυρή μαζί του που 'ναι πιο υπομονετικός από μένα. Εγώ ακόμη έχω θυμό μέσα μου και δεν ξέρω ίντα θα κάμω άμα είμαι όλη μέρα με κείνον τον Δρόσο. Ο Σταύρος πήρε τη δική σου λογική και δε θα σ' απογοητεύσει», κατέληξε όσο πιο ήρεμα μπορούσε, προκειμένου να πείσει τον πατέρα του, και κοίταξε τη μάνα του, κάνοντάς της νόημα να μην παρεμβεί ξανά στην κουβέντα.

* Μια ολιά: λίγο.

«Συ, Σταύρο, δεν έχεις πράμα να πεις;» έδωσε τον λόγο στον μικρό του γιο, περιμένοντας σκεπτικός και τη δική του άποψη.

«Όπως τα λέει ο Νικόλας είναι, πατέρα. Κι εμένα μου γυρνούνε τ' άντερα άμα βλέπω τον Δρόσο, μα για χάρη σου νομίζω πως θ' αντέξω. Ο Νικόλας όμως δεν κρατεί τα νεύρα του και άμα τους βάλεις μαζί, δε θα το γλιτώσουμε το φονικό!»

«Για φονικό να μην ξανακούσω από το στόμα σας!» χτύπησε ο άντρας το χέρι στο τραπέζι νευριασμένος. «Θα γίνουν τα πράματα εσά που τα λέτε, μα σας το λέω ξεκάθαρα και έχετε τον νου σας! Όποιος από εσάς τολμήσει να κάμει φασαρία με τον Δρόσο ή τον Αριστείδη, εμένα θα βρει πρώτο απέναντί του. Το ίδιο ισχύει και για σένα, Βαγγελιώ. Μη νομίζεις πως δεν έμαθα ίντα 'πες της Φιλιώς στην εκκλησία. Αν της ξανασηκώσεις φωνή, με μένα θα 'χεις να κάμεις! Γυναίκα πράμα και αντί να θες να σβήνεις το μίσος, πήγες να φουντώσεις τη φωτιά! Από αύριο το σπίτι μας θα είναι εκεί και τα πρόσωπά σας θα γελούν έστω και με το ζόρι. Με τον καιρό θα σας αρέσει και θα καταλάβετε πως είναι για καλό!»

Τα τελευταία του λόγια έκρουβαν μέσα τους περισσότερο την ελπίδα του και ας έμοιαζαν με εντολή. Από την επόμενη μέρα, οι ζωές τους θα άλλαζαν και το μόνο που προσευχόταν με όλη του την ψυχή ήταν να εξελιχθούν τα πάντα καλά. Να μην το φέρουν έτσι τα χρόνια και αποδειχθεί πως, πάνω στην ανασφάλειά του και την αγωνία να εξασφαλίσει την οικογένειά του, τους εγκλώβισε σε μια ζωή με περισσότερες στεναχώριες και προβλήματα από αυτά που ήθελε να αποφύγει.

Η κουβέντα τους τελείωσε και οι δυο γιοι του βγήκαν στην αυλή. Δεν είχαν σκοπό να κοιμηθούν αυτή τη νύχτα. Ήθελαν να περάσουν το τελευταίο βράδυ στο σπίτι τους έξω, να φέρουν στο μυαλό τους όλες τις εικόνες των παιδικών τους χρόνων σ' εκείνη τη μικρή αυλή. Η Βαγγελιώ, μετανωμένη για τις κουβέντες που είπε νωρίτερα φέρνοντας την οργή στα μάτια του άντρα της, τον πλησίασε περνώντας τα δάχτυλά της απαλά μέσα από τα μαλ-

λιά του· κατέβασε τα χέρια της προς τους ώμους του και με την τρυφερή αγκαλιά της, έτσι όπως έγειρε πάνω του, κατάφερε να διώξει κάθε σκοτεινό σύννεφο που είχε κυκλώσει την ψυχή του. Το βλέμμα του απλώθηκε πάνω της ζεστό κι εκείνη αναγνώρισε στην όψη του ξανά τον άντρα που είχε αγαπήσει. Άκουγαν τους γιους τους να ψιθυρίζουν έξω τις αναμνήσεις τους και συμφώνησαν σιωπηλά πως αυτό το βράδυ έπρεπε να κυλήσει κλείνοντας όμορφα το κεφάλαιο αυτό της ζωής τους. Ξετύλιξε αργά τα χέρια της από επάνω του, του έφερε το λαούτο και βγήκαν μαζί στην αυλή, να ντύσουν τις αναμνήσεις τους με τα τραγούδια του Ιάκωβου, στρώνοντας ένα μουσικό χαλί, για να καλοπιιάσουν τη ζωή που τους περίμενε.

*Μ*ια μαχαιριά κι ένα παρ' ολίγον φονικό κάνουν τη φλόγα της εκδίκησης να σιγοκαίει ανάμεσα στις οικογένειες των Βενιέρηδων και των Αρχοντάκηδων. Χρόνια μετά, ένας όρκος και ένας χρησμός ορίζουν πως το σμίζιμο του Τζάκου Βενιέρη και της Εριφύλης Αρχοντάκη θα σημάνει την καταστροφή. Η μοίρα, ωστόσο, επιλέγει να μη λογαριάζει φραγμούς. Ο έρωτάς τους ορμά σαν ανεξέλεγκτη θύελλα, για να φουντώσει τη φωτιά της βεντέτας που για χρόνια προσπαθούσαν οι δυο οικογένειες να κρατήσουν σβηστή. Οι δρόμοι του Τζάκου και της Εριφύλης χωρίζουν και τα εμπόδια που ορθώνονται μπροστά τους ποτίζονται με το αίμα αγαπημένων τους ανθρώπων.

Τι γίνεται όμως όταν η καρδιά επιμένει να χτυπά εκεί όπου της απαγορεύουν;

Ένα μυθιστόρημα πηδημυρισμένο με το άρωμα των βουνών της Κρήτης του παρελθόντος. Η ιστορία δύο ανθρώπων που για χάρη της αγάπης καλούνται να υπερβούν τον εαυτό τους, για ν' αντιμετωπίσουν τον ανστηρό κύνδικα τιμής που στοιχειύνει τρεις οδόκληρες γενιές.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ISBN: 978-618-01-1640-3

9 786180 116403

ΚΩΔ. ΜΗΧΗΣΗΣ: 18562

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η